

31 i 2

L. 21 (1918-19)

LETNIK XXI.

ŠTEV. 1., 2.

ZORA

GLASILO KATOLIŠKEGA
JUGOSLOVANSKEGA
DIJAŠTVA.

LJUBLJANA, 1918/19.

TISK „KATOLIŠKE TISKARNE“.

Vsebina

Dr. Krek »Daničarjem« ob desetletnici 1

ČLANKI:

Po štirih letih. (Urednik.)	1
Jedna habilitacijska radnja. (Dr. Antun Mahnič.)	3
Narodno ujedinjenje in naloge katoliškega razumništva. (E. B.)	8
Ali imamo Slovenci demokratizem?	16
Na putu k preporodu. (Ivan Blažević.)	18
Za naš tehnični naraščaj. (V. M.)	21

PESMI:

Amulet. — Ti. — Želja	22, 23
---------------------------------	--------

LISTEK:

Za jednim umetnikom večnog pera	23
»Studentská Hlídka«, ročník VIII.	23

Na ovitku:

O. Stjepan Grčić: Neke misli o junačkim narodnim pjesmama.

Dr. F. Grivec: Pravoslavje.

UREDNIŠTVO »ZORE«: NARTE VELIKONJA, LJUBLJANA, KATOL. TISKARNA.

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hranilnice ali po nakaznici

UPRAVNIŠTVU »ZORE«, LJUBLJANA, PISARNA KATOL. TISKARNE.

Naročnina za celo leto 8 K, za djake 4 K.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

O. Stjepan Grčić: Neke misli o junačkim narodnim pjesmama.

(Split 1917.)

Zanimivom teorijom hoće pisac da nas na ovo 23 stranice svoje knjižice pozabavi: sadržaju junačkih narodnih pesama treba prenesenim tumačenjem dati pravo razumevanje. Za pojedina lica, oznake i izražaje nalazi pisac preneseno značenje (n. pr. devojka = pobjeda, majka = stara domovina, svati = vojska, vila = misao, smrt junaka = poraz vojske i t. d.), pa pomoću toga otkriva pravi sadržaj, što ga je narod opevao. A narod je preneseno opevao junačke događaje zato, jer pod turskom vlašću nije smeo očito istinu gđuditi i jer je hteo da svojom prirođenom duhovitošću stvar što lepše i zanimiveje prikaže.

Dr. F. Grivec: Pravoslavje. — Izdalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Ljubljana 1918. Cena 3 K.

V času, ko vstaja pred našimi očmi na našem jugu tako težko pričakovano državno telo, dom SHS. in z njim nebroj popolnoma novih, našemu dosedanjemu mišljenju še popolnoma tujih kulturnih, gospodarskih in verskih vprašanj, je izdal dr. Grivec, naš najboljši in najvestnejši poznavalec vzhodnega cerkvenega vprašanja, knjigo »Pravoslavje«, kjer nam podaja v kratkih in jasnih sestavkih širok vpogled v bistvo, razvoj in različne strukture vzhodne cerkve. Dela ni narekovala le strogo znanstvena objektivnost, ampak tudi plemenita ljubezen, priversti brate, ki živé v temi razkolne cerkve, katere življenjska, okamenela moč razpada, nazaj k edinosti, k novemu razcvitu krščanstva. Pri tem vzvišenem delu čaka jugoslovansko razumnštvo, predvsem hrvatsko in slovensko, ki tvorita takorekoč most med Vzhodom in Zapadom, ogromna, a tem bolj hvaležna naloga: podirati obzirno in z ljubeznijo vse zapreke, ki nas še ločijo, pobijati vse predsodke, ki nas odbijajo, in brisati vse razlike, ki so se zajezile med nas v našo veliko škodo, v škodo vse evropske kulture, predvsem pa krščanstva sploh. To ni le naša verska dolžnost, ampak tudi kulturno-narodna, kajti le ob cer-

A za preneseno tumačenje govori još i to, što u junačkim pesmama nalazimo često besmislice (na pr. troglavi Arapin), a prečesto bi nam se, kad se spominje otmica devojaka, pa kako junaci vino piju, kako se kolje i ubija, činilo, da je narod zagrezo u bludnost, pijanstvo i krvološtvo; a to ipak nije. Pisac u celosti iznosi vrlo simpatične misli, jasno ih obrazlaže i dokumentira, pa nam ih i na jednoj pesmi kao primeru živo predočuje. U dane, gde se junačka narodna duša budi i uspavana žica njezina počinje divnim obiljem novih pesama opet glasati Slavonijom, Bosnom i Srbijom, raste i naš interes za to blago, što odaje snagu narodnog života, narodne energije, za narodno pesništvo, a taj interes potiče i ova skromna i simpatična knjižica.

J. A.

kvenem zedinjenju se bo dvignil naš jugoslovanski narod do one kulturne višine, ki jo po duševnih in telesnih zmožnostih brezdvomno zasluži. Naša država se poraja iz stoletne sužnosti in brezmejnega trpljenja in z njo tisoč novih orientacij in problemov. A najbolj pereče in najbolj živo je c e r k v e n o vprašanje Jugoslavije. Ne zatiskajmo oči! Tu ne zadostuje navdušenje in ne lepodoneče besede edinosti in bratstva, tu je treba predvsem dela, i n t e n z i v n e g a d e l a, da zgradimo naši državi oni temelj, ki ga ne izpodbije nobena sila več, ki bo predpogoj našega razvoja v vseh panogah kulture. In ta temelj je z e d i n j e n j e! To ni vprašanje, ki ga lahko odlašamo od danes na jutri in prepuščamo usodi; prišla je ura, ko moramo zagrabiti z obema rokama: saj gre za srečo in kulturno povzdigo naših bratov in nas samih, gre za poživljenje in poglobljenje vsega krščanstva! Oklenimo se Grivčevih idej in njegove plamteče ljubezni, ki ne pozna ne truda, ne zaprek, strnimo se okoli Apostolstva sv. Cirila in Metoda, prežeti iskrene, globoke ljubezni do Kristusa in našega naroda, podajmo našim razkolnim bratom roko in zidajmo vsi na zgradbi naše narodne, kulturne in cerkvene edinosti!

Stud. phil. Alojzij Res.

LETNIK
XXI.**ZORA**ŠTEV.
1., 2.

Glasilo katoliškega jugoslovanskega dijaštva.

Sebe vzgojiti! Idealisti, ki si igraje postavljajo in rešujejo najtežje probleme, ki snujejo načrte, kako naj se preosnuje svet, pa so sami enaki razmetani groblji, so najslabši izmed mnogobrojnih reformatorjev bednega človeštva. Sebe organizuj, vglasi svoje življenje, potem boš sposoben za druge! Diskordi zasebnega življenja segajo v javno. Simfonijo človeštva morejo harmonizovati le tisti, katerih življenje je harmoniško vglášeno. Veda, ki moli, te bo organizirala.

(Dr. Krek »Daničarjem« ob desetletnici.)

Po štirih letih.

Štiri leta naš list ni živel. Cela akademična doba je za nami, akademična doba dolgih prisilnih akademičnih počitnic, a molčečega učenja in mukepolnega nazornega pouka v trdi življenjski šoli. Kakor da je po onem vzkliku, ki ga je v »Zori« cenzura zadušila tik pred vojnim izbruhom, list v grozi in protestu proti vsemu, kar se godi okoli nas, onemel. Vsakemu med nami se je to čisto umevno zdelo, »Zora« ni prenehala, ker ni imela sotrudnikov, tudi izdajanje ji ni bilo onemogočeno, a nemogoče je bilo navdušenje za dogodke, ki nas polnijo z grozo, studom in neizmernim trpljenjem. Kdo bo navdušen, ko mu trga krvnik-vojna najboljše iz družine, kdo bo pisal himne na umor in klanje, ljudje božji, ko umirajo tov. Koruza, Tavčar, Žgur in cela vrsta starejših in mlajših?! Naše vrste so molčale v gorki boilesti, naša srca krvavela v vedno novih ranah, ki so nam jih sekale težke vesti o izgubah naših tovarišev. V tihih, zasebnih sestankih, šepetaje in tovarišu na uho, nezaupljivi do znanca, ki je sedel pri sosednji mizi, do neznanca, ki je šel mimo okna, smo tožili svoje skrbi in boilesti. Čisto nov krvniški kazenski zakonik se je bil porodil v svetu. Veleizdajalec je bil, kdor ni napovedoval vsemu svetu vojne, veleizdajalec, kdor je govoril jezik, v katerem mu je mati pela uspavanko. Kako bi bila taka doba krivice in nasilja, ko so s slastjo in z nasmehom preganjali poedince, meneč, da uduše s tem cele narode, ostala v srcu katoliškega jugoslovanskega dijaštva brez sledu? Dijaštvo je vez med sloji in stanovi v narodu; od vsepovsod izvira njegov dotok, njegovo gibanje je barometer narodove kulture in samozavesti, kulturnega dela, načrtov in stremljenja, občutljiva in natančna prizma narodovih napak in vrlin; krivice

in trpljenje, ki jih narod prenaša, čuti dijaštvo potisočerjeno. Ni čuda, če smo se bali in trepetali za naš narod in za lepo zemljo, ki nam jo je Bog odkazal pod svojim solncem in nebom. Kako majhna in bolestnosmešna je bila naša iz otroške ljubezni izvirajoča malodušnost!

Srečni smo, da smo sinovi takega naroda, srečni v vsej veliki odgovornosti, ki jo nosimo: Katoliški jugoslovanski dijaki hočemo in moramo biti vredni sinovi svojih očetov in mater. Ne samo v izjavah, bratje moji, temuč tudi v trdem delu! In »Zora« bodi izraz volje do katoliško-narodno demokratičnega dela naših vrst! Strašni svetovni vrvež traja še vedno; naše molčanje bi utegnilo biti našim vrstam v pogubo v času, ko padajo v naša srca klena zrna neizprosne blagovesti nove dobe, ko se v dolgi temi faraonske sužnosti svetlikajo iz davne dalje nove zvezde vodnice ter se nam odpirajo nova obzorja in novi vidiki.

Čim bolj je ječalo človeštvo pod krvniško peto samodržcev in samovoljnikov, tem bolj je zmagovala in bo zmagovala ideja o ljubezni in pravičnosti, ker jo občuti vsako srce. Če je nekoč samo dvanajst preprostih ljudi izpodkopalo tla rimskemu imperiju in osvojilo svet, se zdi, da je sedaj Kristus pozval srca več kot dvanajsterih narodov, da bi vrnil svetu pravičnost in mir, ter osramotil krivičnost in nasilje.

Ideja zmaguje, bratje moji: tu še samo kakor iskra, tam že mogočen požar, ideja je zmagovala v času, ko se je zdelo, da raste drevo s koreninami proti nebu, ko je moral brat moriti brata, ko mora trgati oče lastni deci zadnji grizljaj od ust. Ideja zmaguje, ker ne osvaja zemlje, temuč srca in duše. In da izpove katoliško jugoslovansko dijaštvo to trdno vero v zmagu krščanskih idej resnice, pravice in ljubezni, bodi »Zora« njegova vidna tribuna.

Nepopisna je radost naših src, ko se zremo vsi pod eno zastavo z istim kulturnim geslom in ciljem. V vsakem času kliče Kristus svoje učence in vsak, ki mu je dal oči, da gleda, ušesa, da posluša, in besedo, da govori, je dolžan, da mu vreden prvih učencev sledi.

Brez ognjišča so bile naše vrste; nebojenci, razkropljeni širom sveta, nismo imeli lučke—srednice. Danes izhaja list z večjo, širjo nalogo nego pred vojno, pod njegovim praporom stoje nove, dosihdob samo prijateljske vrste, ki jih je nekoč list navdušeno pozdravljal le kot goste. Sedaj so naš bistveni del. In pozdravljati nima pravega zmisla, kajti kdo bi samemu sebi pel pozdrav in slavo na kulturni njivi?! Kar srce druži, ne razdruži noben mejnik in noben odlok! Naj je uradni zemljevid našega juga še tako pisan in pester, volja katoliškega jugoslovanskega dijaštva ne pozna in ne pripozna mej, ki jih ni postavil Bog.

Tako začčenja »Zora« svojo novo dobo. Urednik ne obeta ničesar; njegova srčna želja je ohraniti »Zoro« kot zvesto zrcalo vsega našega življenja in dela, znamenje — prapor naših vrst, znamenje — kažipot naših stezâ.

Po zgledu naših dveh vladik in apostolov dr. Jegliča in dr. Mahniča hoče »Zora« zvesto in neomajno stati na braniku za Krisusov nauk in narodove ideale, neizprosna in stroga glasnica in zaščitnica pravice, resnice in ljubezni, ne prizanašajoč napakam in zmotam nikjer, še najmanj v lastnih vrstah. List hoče biti vest naše srčne poglobitve, vreden spomina pokojnega Evangelista, vesten in natančen izvrševatelj njegove blagovesti. Njegovo ime je njegov program, pravec našega kulturnega dela je vprašanje:

»Kaj bi rekli naši padli tovariši, kaj bi rekel dr. Krek?!«

Urednik.

Dr. ANTUN MAHNIĆ:

Jedna habilitaciona radnja.¹

(»Opća Noetika«. Napisao dr. S. Zimmermann.)

Quod erat in votis! U habilitacionoj radnji dra Zimmermanna o općoj noetici pozdravljamo djelo, kakovo smo si pogledom na potrebe savremene naše inteligencije već davno željeli. Pisac je pokazao, da ima smisao za velevažnu zadaću, što pripada filozofiji: inteligenciju orijentirati o pitanjima načelne naravi. Ova su pitanja, koja poput osnovnih zakona upravljaju idejnim carstvom, određuju pravac ljudskom mišljenju, dok se u svojoj praktičnoj primjeni odrazuju u djelu i životu pojedinca i zajednice.

U vijeku realističkom, koji omalovažuje načelnu naobrazbu; u vijeku, koji se, ako se uopće još bavi filozofijom, ograničuje na prikupljanje i isporidivanje raznih filozofijskih nazora i sustava, dok načelno nijednoga ne usvaja, smatrajući objektivnu izvjesnost spoznaje problematičnom, nemogućom; u vijeku, koji ne apelira na razum, nego na čuvstvo ili osjetilo kao najvišu instanciju spoznaje; koji vodi zakone logike i religije ispod praga svijesti, u vijeku apsolutnog spoznajnog relativizma, i antropologizma, modernizma, iluzijonizma, agnosticizma; u vijeku, koji ozbiljnome istraživaocu istine očajno dovikuje: Ignoramus! Ignorabimus! — u vijeku, koji naviješta filozofiji bankrot: skrajnje je vrijeme, da se filozofiji uspostavi ugled i časno mjesto, koje joj patri kao kraljici sviju znanosti.

Filozofiju treba rehabilitirati! Ovu potrebu potpuno shvaća dr. Zimmermann. Uvjereni smo, da će njegova habilitaciona radnja i budući njegov rad u velike doprinijeti rehabilitaciji filozofije u hrvatskoj inteligenciji. Ovaj rehabilitacioni rad otpočinje dr. Zimmermann sa svojom »Općom noetikom«.

Noetika je nauka o spoznaji. Pravo ističe pisac, da je nauka o spoznaji od vajkada imala u filozofiji najvažniju ulogu (str. 319.). Ta radi se o tome, da ispitamo vrijednost naše spoznaje. Može li čovjek biti siguran, da se u ikojem području znanosti vinuo do objektivne istine? Dokuda se proteže znanstvena spoznaja? Imade li naša spoznaja ikoje vrijednosti izvan osjetnog iskustva? Nije li sva metafizika sa

svojim pitanjima o Bogu, o duši, o slobodi itd. tek jedna obmana ljudskog duha, koja se osniva na prividnoj vrijednosti naše spoznaje? Zadaća je dakle noetike, da odluči o tom, da li je čovjek sposoban sa sigurnošću spoznati istinu. Iz toga se vidi, kako zaključuje pisac, da je nauka o spoznaji temelj za znanost i sve znanstvene grane. Zato se punim pravom može noetika nazvati znanost svih znanosti, jer istražuje vrijednost konstitutivnih elemenata u svim znanostima. (Str. 19.)

Noetika uglavljuje vrhovne neprizivne zakone svekolike ljudske spoznaje i svih znanosti, pa i iste filozofije. Sve zavisi o tome, kako ćemo riješiti problem o realnoj vrijednosti pojava: afirmativno ili negativno. Ovo je stožerna točka, gdje se razilaze dva filozofska svijeta: idealistički i realistički, odnosno modernistički i skolastički. (Str. 261.)

Opreka između ova dva filozofijska svijeta izbija više manje u čitavoj povijesti filozofije, dijeleći ponajbolje umnike na dvoje. U novije se doba ova opreka pojavila izraziteje i općenitije nego ikada prije. Na novo ju je izazvao i zaoštrio Kant svojom »Kritikom čistoguma«. Danas ima na filozofijskom polju dva protivnička tabora. Gotovo nema načelno naobraženog umnika, koji ne bi pripadao jednom ili drugom ovih dvaju tabora. Aristotel odnosno Toma, i Kant — ovo su imena, o kojima se razilaze duhovi: jedni pristaju uz Aristotelovu odnosno skolastičku filozofiju, drugi uz Kantovu. Peripatetičko-skolastička i Kantova filozofija — nastavlja pisac — sama je u sebi tako velika pojava u čitavoj povijesti filozofije, da joj s pravom zapada prvo i najodličnije mjesto. Sve, što je ljudski duh kadar odgovoriti na najteža filozofijska pitanja, nalazi se u skolastičkoj ili u Kantovoj filozofiji. Kažem u skolastičkoj ili Kantovoj zato, jere između oba filozofijska sustava postoji u cjelini takova opreka, da se konačno riješenje filozofijskih problema ne može nalaziti jednako u Kantovoj i skolastičkoj filozofiji, već samo na jednoj ili na drugoj strani. (Str. 27.)

Dr. Zimmermann dakle prikazuje Kanta kao duhovnog oca savremenih moder-

¹ Ponatis iz »Novina«.

nističkih zabluda. Kantova »Kritika čistog uma« sačinjava temeljnu kontraverznu tačku, o kojoj se, kako rekosmo, umovi razilaze u dva oprečna pravca, a nastojeći naš filozof svestrano i temeljito suzbiti osnovne zasade Kantova filozofijskog sustava, on pogađa žilu kucavicu moderne misli, koja se odmetnula od tradicionalne peripatetičko skolastičke filozofije. Uopće, sudeći iz drugih njegovih filozofijskih rasprava, koje je objelodanio n. pr. u »Bogoslovskoj Smotri«, naš si je doktor postavio za glavnu zadaću svojeg filozofijskog rada proučavanje i suzbijanje Kanta kao glavnog protivnika Aristotela i Tome, budući da se njihovi sustavi gotovo u svim osnovnim zasadama upoprečuju. Time se dr. Zimmermann kvalifikuje kao eminentno savremeni filozof, te ne sumnjamo, da će njegov filozofijski rad potpuno odgovarati zbiljskim potrebama savremene naše inteligencije i uroditi željenim plodom. Ta ima često dubokih mislitelja, koji se bave svakojakim pitanjima i problemima, samo ne onima, kojih obrađivanje i rješavanje iziskuje vijek, u kojem žive i za koji bi morali da rade. Zato ostanu njihov rad, ma kako uostalom temeljit, ipak pust i besplodan, a djela će njihova ponajviše naći mjesto u kojoj sveučilišnoj ili licealnoj biblioteci.

U »Uvodu« raspreda pisac o odnosu noetike prema znanosti uopće, a prema filozofiji posebice. Filozofija znači težnju za savršenom spoznajom. Filozofija je znanost o prvotnim najopćenitijim uzrocima bitka. Tu iznosi pisac i pitanje o »kršćanskoj« filozofiji, kamen smutnje, o koji se dandanas toliki spočitu, kao da tobože kršćanska filozofija nije prava filozofija, filozof-kršćanin, a kamo li katolički svećenik, da nije i ne može biti pravi filozof! Čudnovato zaista! Govoreći o »kršćanskoj« filozofiji radi se o filozofiji, što se začela u glavi najvećeg mislitelja poganjske dobe, koji je živio i radio tri i po vijeka prije Krista. Filozofijski su sustav Aristotelov kasnije usvojili najugledniji crkveni oci i teolozi, a u srednjem ga je vijeku revidirao i usavršio sv. Toma. Tomi i skolasticima bijaše Aristotel »filozof« kat-egzohen, a katolička je Crkva peripatetičko-skolastičku filozofiju sve do danas preporučala priznajući je, što ne riječ, svojom službenom filozofijom, jer je uvidjela, da se ova filozofija bolje nego ikoja druga svodi u sklad s kršćanskom objavom i da pruža katoličkom apologetu najprikladnije oružje za suzbijanje zabluda svih vijekova.

Skolastička je dakle filozofija, kako s Hegemannom ističe dr. Zimmermann, obzirom na teologiju posve samostalna, jer se osniva na samostalnim izvorima spoznaje, naime na prirodnom iskustvu i ljudskom razumu, te se prema tome mora u filozofiji nalaziti druga vrst sigurnosti, nego u teologiji, koja iznosi vjerske članke. Filozofija ne uzima od teologije svoje principe i ne smije nijednog pojma usvojiti, kojeg ne bi mogla nužno razviti iz svojih počela i vlastitim sredstvima. (Str. 7.)

Time, što Crkva skolastičku filozofiju priznaje za svoju, ne gubi ova filozofija ni najmanje od svoje samostalnosti i vrijednosti, kao što se na teoriji darvinizma ne mijenja ništa, ako je n. pr. socialni demokrati usvajaju, jer su uvjereni, da darvinistička nauka najbolje obrazlaže i opravdava socialističke težnje i rad. Liberalna je država u devetnaestom vijeku posebnom ljubavlju njegovala i tetošila filozofiju Hegelovu, koja proglašuje državu »prezentnim bogom«, ne bi li njom načelno utvrdila svoju apsolutnost i svemoćnost; no ta se okolnost hegelijanizma samog kao filozofijskog sustava ni najmanje ne tiče. Zato i ne vidimo, zašto ne bi mogla Crkva pristati uz jedan ili drugi filozofijski sustav, a da ovaj radi toga ne gubi svoju znanstvenu vrijednost i samostalnost.

Ako je pak kršćanskom filozofu vjerska nauka mjerilom, po kojem se orijentira, da li mu je umovanje na putu k istini, ili je pao u zabludu: zato ima on opet čisto umske razloge, koji ga evidentno uvjeravaju, da ono, što Crkva naučava kao vjersku istinu, jest i mora biti istinito, te bi došao sam sobom u protuslovlje, ako bi izricao takove tvrdnje, koje su u opreci s kršćanskom naukom. (Str. 8.) Našim mladim inteligentima svojski preporučamo, da ovo poglavlje marljivo čitaju i promozgaju, e da se otresu izvjesnih predrasuda proti skolastičkoj filozofiji, što poglavito potječu od ljudi, koji nijesu nijedno Aristotelovo ili Tomino djelo niti izvana vidjeli, a kamo li čitali, te se da u voditi jedino od mržnje na katoličku Crkvu.

Prelazeći pisac na temu svoje habilitacijone radnje — noetiku, stavlja si u I. dijelu pitanje: **Što znači istraživati vrijednost ljudske spoznaje?** Raspreda o sigurnosti i istinitosti spoznaje; onda obrazlaže i utvrđuje objektivnost i apsolutnost logičke istine. Ovu apsolutnost istine zabacuje **antropologizam**, t. j. nazor o relativnoj vrijedno-

sti istine. Prema ovom nazoru istina naših sudova vrijedi samo za čovjeka, jer nijesmo sigurni, da li su naši sudovi u suglasju sa objektivnim snošajem. Istinitost sudova ne sastoji u njihovom skladu s predmetima, već u suglasju s misaonim zakonima, koji su kao uzročni faktor prirodni ljudskom duhu. Sva je dakle istinitost logičkih načela uvjetna, jer ovisi o psihičkoj ljudskoj naravi. (Str. 53.)

U II. dijelu odgovara pisac na upit: **Postoje li neke logički sigurne (istinite) spoznaje?** Izlaže i pobija nauku apsolutnog i metodičkog skepticizma. Proti skepticizmu utvrđuje pisac tako zvani spoznajni **dogmatizam**. U filozofiji ima prvotnih, nedvojenih, neporecivih istina, na kojima se osniva logička vrijednost ili istinitost sveukupnog noetičkog raspravljanja i spoznaje. Ove su istine nedokazive, a to ne stoga, što nadvisuju svaku spoznaju, nego što radi neposredne **očevidnosti** ne dopuštaju dokazivanja. Zato treba da ih um bezuvjetno prizna, kako mu se prikazuju, ne će li, da se zaplete u protuslovlja, iz kojih nema izlaza, te obori temelje svakoj spoznaji. Ove su istine temeljne, prvotne, jer se na njih nadovezuje svekoliko filozofijsko umovanje. U ovom ih smislu s pravom zovemo **dogmama**.

Zastupnici skolastičkog dogmatizma iznose redovno tri ovakve nedvojbene spoznaje ili istine protiv metodičkog skepticizma: **vlastito bivstvovanje** (prva činjenica), **načelo protuslovlja** (prvo načelo) i **sposobnost istinitog spoznavanja** (prvi uvjet). Ove istine, kako rekosmo, nesamo da ne možemo, nego i ne trebamo dokazati; tko bi ih naime nijekao ili o njima dvojio, mora ih u samom svojem nijekanju ili dvoumljenju pretpostaviti kao sigurne. Tko bi htio dvojiti o vlastitom bivstvovanju, mora priznati, da bivstvuje već zato, jer dvoji. Tko niječe načelo protuslovlja, eo ipso zabacuje istinitost ovog načela, to jest pretpostavlja, da nešto ne može zajedno biti istinito i neistinito, dakle priznaje, da istina nije isto, što i neistina, i prema tome da nešto ne može ujedno biti i ne biti. Tko napokon dvoji o sposobnosti istinitog spoznavanja, taj drži, da ne smijemo ništa pouzdano ili izvjesno tvrditi iz bojazni, da se moguće nalazimo u bludnji. Ova bojazan pak pretpostavlja, da je čovjek sposoban razlikovati između istinite spoznaje i zablude, to jest da je sposoban spoznati istinu. (Str. 64. ss.)

U III. dijelu slijedi rasprava o **objektivnoj vrijednosti spoznaje**. Ovaj dio sači-

njava jezgru ili suštinu habilitacione radnje.

Objektivnu vrijednost spoznaje poriče **subjektivizam**, koji se dijeli na: empiristički i racijonalistički subjektivizam. Noetičko je stanovište, kako izvodi pisac, obim nazorima zajedničko, a to je poricanje objektivne istine; samo što do zajedničkog ovog stanovišta dolaze oba nazora na posve oprečnim putevima. Na pitanje: koliko vrijedi naša spoznaja, odgovara racijonalizam jednako kao i **senzualizam**: da sigurnost i istinitost ljudske spoznaje vrijedi samo za čovjeka, to jest sva logička istina ovisi o psihičkoj naravi misaonog subjekta. Izticanje sudova nema svoj adekvatni razlog u objektivnim snošajima, već u samim subjektivnim misaonim tvorinama. Racijonalizam se i čisti empirizam počimaju razilaziti tek u pitanju o postanku misaonih tvorina. Empirizam, koji priznaje samo osjetne pomisli, zabacuje opće pojmove i prema tome također njihovu objektivnu vrijednost; racijonalizam pak poriče objektivnu vrijednost ideja zato, jer su te ideje misaonom subjektu urodene, pa zato možemo samo ideje spoznati, a ne njihove objekte. (Str. 104.)

Pisac podaje zatim kratak historički prijedlog psihološkog senzualizma i pozitivizma od Protagore sve do Spencera i Nietzschea, koji u pitanju o izvoru i vrijednosti spoznaje zastupa potpuni materijalizam i nihilizam.

Prelazeći pisac na poglavlje o racijonalističkom subjektivizmu prikazuje nam kao glavne predstavnike ove filozofijske struje **Platona** i **Descartesa**. Potonjeg označuje kao začetnika modernog racijonalizma, i to s pravom. Descartes doduše uči, da je očevidnost kriterij sigurnosti. No ova očevidnost nije odraz obektivnog snošaja, već je nužno očitovanje misaone naše naravi. Time je dakako sva spoznajna vrijednost samo subjektivna, a posljedica tog subjektivizma jest skepticizam. To je uradio i Descartes, pa je nastojao, ne bi li nekako osigurao objektivnu vrijednost spoznaje. U tu svrhu poziva se Descartes na Boga, koji je stvoritelj ljudske naravi. Kad znam, da je premudri i sveti Bog stvorio moju narav, postajem siguran, da su posve istiniti oni sudovi, koje po naravnoj nuždi moram usvojiti. Bivstvovanje Božje slijedi iz urodene nam ideje o Bogu. Svetost Božja ne može dopustiti, da bi stvorenoj naravi dosuđena bila zabluda. No s pravom označuje pisac ovo umovanje kao *circulus vitiosus*; jer ono pretpostavlja objektivnu

vrijednost naše sveze s Bogom, da se na temelju te sveze dokaže objektivna vrijednost ljudske spoznaje uopće. Nasuprot je objektivna spoznaja o Bogu upravo ovisna o našoj sposobnosti objektivnog spoznanja. Treba dakle da bez obzira na Božje bivstvovanje najprije pronađemo uvjete za objektivnu vrijednost spoznaje, a o rješenju toga pitanja tek ovisi vrijednost naše spoznaje o Bogu. Ovaj *circulus vitiosus* nije dakle mogao zapriječiti skepticizma, u koji je Descartes zapao po svojem subjektivizmu. (Str. 109.)

Slijedi poglavlje o Kantovu (kritičkom) subjektivizmu. Rasprava o Kantovoj filozofiji, u koliko se ova odnosi na noetiku, zaprema u radnji razmjerno najviše prostora, te je najpomnije i najdublje obrađena. Kantova se filozofija svakolika osniva na nauci o analitičkim i sintetičkim sudovima, napose o sintetičkim sudovima a priori. Teorija Kantova o potonjima je odlučna ne samo za njegovu filozofiju, već i za čitavi pravac novovjeke filozofije. Teorijom o sintetičkim sudovima a priori vlada Kant mišlju devetnaestog vijeka, koliko se ova misao upoprečuje s kršćanskom objavom i tradicionalnom kršćanskom filozofijom. Možda se nigdje u čitavoj povijesti filozofije tako očito ne potvrđuje istinitost poznate stavke: *Error in principis minimus, in consequentibus fit maximus*.

Mi preporučamo našim mladima, da ovo poglavlje čitaju i opet čitaju i razglabaju, sve dok ne budu na čistu o ovoj žili kucavici, koja pulzira i pokreće modernim misaonim svijetom.

Upozorujemo nadalje na ono, što pisac raspravi o Kantu dodaje o pragmatizmu, aktivizmu, fideizmu.

Proti subjektivističkim nazorima o vrijednosti spoznaje u 2. odsjeku III. dijela pisac izlaže nauku noetičkog objektivizma, dok u 3. odsjeku raspreda o objektivnoj vrijednosti metafizičke spoznaje. Naravno da se i tu sav antagonizam u rješavanju ovih pitanja opet svodi na Kanta s jedne, a Aristotela odnosno Tomu s druge strane.

IV. dio: **Realna vrijednost spoznaje.** Pita se naime: jesmo li mi sigurni, da osim idealnih spoznajnih predmeta postoji realni svijet, i da li mi taj svijet upoznajemo onakav, kakav je on sâm u sebi? Na ovo pitanje imade u filozofiji raznih odgovora. Dva su glavna pravca, kojima se tu razilaze filozofi: pravac idealizma i realizma. Slijedi historički priegled idealizma. Zanimivo je opet poglavlje o Kantovu feno-

menalizmu ili imanentizmu. Kantu se fenomenalizam dosljedno razvio do apsolutnog idealizma, koji stavlja sav objektivni svijet u misaoni subjekat.

Veoma je umjesno pisac u raspravi o idealizmu i realizmu posvetio jedan paragraf modernizmu polazeći s enciklike »Pascendi«, po kojoj modernisti temelj kršćanskoj filozofiji polažu u tako zvani agnosticizam. Ipak se agnosticizam po nauci modernista ima smatrati samo kao negativni dio, dok se pozitivni dio sastoji, kako vele, u »vitalnoj imanenci«. Dr Zimmermann si postavlja zadaću, da jedan i drugi dio izloži i kritički ogleda. Rasprava je o modernizmu vrlo savremena i aktualna. Upravo time, što Crkva modernizam osuđuje, daje si pred vijekom, koji ostavivši jasne visine intelektualne spoznaje, traži skrovište u tminama čuvstva i podsvijesti, najsjajniju svjedodžbu, da je ona, kako uvijek, tako i danas prva i najodvažnija zaštitnica čovječjeg intelekta i prave znanosti. Vijek »svjetla i napretka« morao bi zaista da se modernizma kao svog rodenog čeda srami u dnu svoje duše!

Proti apsolutnom idealizmu i modernizmu pisac napokon u II. 2. odsjeku obrazlaže nauku noetičkog realizma. Važno je poglavlje o znanstvenoj spoznaji empiričkog svijeta. Ističemo napose nauku Aristotelovu i sv. Tome o razumu. Raspravljajući o univerzalijama usvaja pisac, zabacivši konceptualizam i nominalizam kao i pretjerani realizam, umjereni realizam. U paragrafu o izvanjskom izvoru spoznaje ili auktoritetu govori pisac i o objavi. Onima, koji katolicima predbacuju, da prestaje znanost ondje, gdje počinje vjera, vjerovati, da je isto što ništa znati: *Glauben heißt nichts wissen* — odgovara pisac: »Obvezatnost vjere nastupa tek onda, kad je netko doznao, da je Bog dao objavu; jer nakon toga se više ne može podvojiti o samoj istinitosti objave... Vjera bi bila nerazumna samo onda, kad razum ne bi vidio Božanskog auktoriteta, koji jamči za istinitost objave. Ali čim je razum uvidio činjenicu objave, logički je obvezan vjerovati.« Razum je dakle, koji obvezuje čovjeka, da vjeruje. Vjera se osniva na razlozima razuma, vjera je racionalna.

Toliko o knjizi i njezinoj sadržini. Da izrečem kratko svoj sud: Dr. se je Zimmermann svojom habilitacijom radnjom pred hrvatskom inteligentnom publikom zaista habilitirao kao sposoban, da zasjed-

ne na zagrebačkom sveučilištu stolicu filozofije. Radnja je njegova i nešto više nego puka habilitaciona radnja. Proforski si je pak senat hrvatske almae matris osvijetlao obraz podijelivši na osnovu ove radnje dru Zimmermannu usprkos svih protivničkih makinacija pravo dociranja. Da će ovaj izbor biti sve drugo nego na sramotu sveučilištu, pokazat će, kako smo duboko uvjereni, budućnost.

Prigovori, koji bi se mogli proti radnji iznijeti, nuzgredne su naravi. Tako držimo, da se mogao pisac gdje gdje, kraće izraziti; gdje gdje se i suviše opetuje. Nekoji prigovaraju jeziku. Mi nijesmo daka ko kompetentni, da o tom sudimo. Pogledom na ovaj prigovor treba upozoriti na gotovo nesavladive poteškoće, na koje nailazi filozof. Pogotovo to vrijedi za nas Hrvate, gdje je filozofija još tako malo obrađeno polje, a terminologija apstraktnih znanosti još vrlo manjkava i sve drugo nego ustaljena. Uzaludu ćeš tražiti po riječnicima izraza za izvjesne pojmove i spoznaje, što si ih stekao dubljim apstraktnim umovanjem. Ne preostaje ti drugo nego da uzmeš izvore na svoju ruku kovati. I apostol je Pavao skalupio po koju riječ za označenje istina, kojima u grčkom jeziku nije našao adekvatnog izraza. Tko će i tražiti u jednom jeziku izraz istinama, do kojih se spoznaje um nije dovinuo? Tu se filozof najednom vidi ostavljen od filologa pa si mora, hoćeš ne ćeš, da pomogne sâm. Zato su baš filozofi često opskurni, a jezik njihov sve drugo nego klasičan. Uzmimo n. pr. jednog Kanta ili Hegela. I u našeg dra Markovića nailaziš gotovo na svakoj strani na izraze, koji će uvrijediti fino uho hrvatskog lingvista. Ovakve nedostatke mora da lingvista filozofu oprost; inače bi mogao filozof s pravom tražiti od lingvista: daj mi primjerenih, adekvatnih izraza za moju znanost! Uostalom nam se dr. Zimmermann čini sve drugo nego opskuran; naprotiv on umije najapstraktnije i najzamršenije filozofijske probleme razglabati i izlagati neobičnom jasnoćom. Najzad ovo bili bi nedostaci, koji se daju malo po malo ispraviti, pogotovo gdje se radi o mladom filozofu-piscu ustrajne marljivosti i energije, kojom se ističe dr. Zimmermann.

Napokon još nešto. Mi smo ove retke napisali poglavito za naše mlade katoličke inteligente, ne bismo li pobudili u njih zanimanje za filozofijsku struku pa jednog ili drugog potakli na učenje znanosti svih znanosti, što je filozofija,

a u prvom redu noetika. Naši mladi ne će mi valjda zamjeriti, ako ih opomenem, da posvećuju filozofijskoj izobrazbi premalo ponnje i truda. Ova je u nas praznina, što je valja ispuniti. Zanimarenje filozofijskog studija rađa posljedicama, koje mogu postati kobne za kulturni razvoj jednog naroda. To je, što i zabrinjuje svakoga, tko ima smisla i srca za pravi napredak hrvatskog naroda. Opetovano sam naišao u našim glasilima na izjave, iz kojih bi gotovo zaključio, da se načelna izobrazba, koja se stiče jedino temeljitim učenjem filozofije, omalovažuje. U ocjenama se novih književnih djela, naročito beletrističkih, filozofska strana mimoilazi, dok se, ako ne isključivo a ono barem poglavito i pretežno vrijednost djela prosuđuje s estetičke ili formalne tehničke strane. Nekojima se opet čini, kao da se za raspravljanje pitanja filozofijske naravi ne iziskuje posebni studij. Ovo su tobože pitanja, što ih riješava svačiji zdravi razum!

To su krivi nazori. Nijedna druga znanost nije od preče potrebe, a nijedna ne iziskuje također napornijeg, ustrajnijeg učenja nego filozofija. Jao znanosti, jao kritici, jao uopće intelektualnoj kulturi jednog naroda, gdje se u rješavanju filozofijsko načelnih pitanja i problema nameću idijote! Filozofija nadvisuje sve druge znanosti, nadvladuje svekoliko ljudsko mišljenje. Njoj je mjesto određeno na najvišim visinama idejnog carstva. Zato vrijedi tu više nego igdje poznata: Per ardua ad astra!

Zanimarenje filozofijske izobrazbe može postati kobno naročito u beletristici, gdje valja — kako iziskuje sama narav beletristike — svraćati posebnu ponnju na kult lijepe forme. Omalovažujući idejni momenat u lijepoj umjetnosti može se veoma lako začeti putem artizma, koji tjera na uštrb ideje kult lijepe forme do skrajnosti, do neke vrsti idolopoklonstva. Veličina jednog Homera, Sofokla, Dantea, Shakespeara stoji poglavito u njihovoj ideologiji, ma kako je uostalom u njih dotjerana estetska forma i tehnika.

Potreba nam se filozofijske izobrazbe dandanes nameće to imperativnije, što će i u nas u dogledno vrijeme doći do kulturnog boja s intelektualnim i antikiršćanskim radikalizmom. Ovaj nam se boj već naviješta. »Hrvatska Njiva« je pojav, koji opominje na oprez. Sukob je neuklonjiv. Trebat će se s neprijateljem ogledati. Ono pak, što nas dijeli na dva neprijateljska tabora, nije jezik ili oblik — to su ideje.

Idejna se pak borba konačno odлучuje prizivom na više i najviše prvotne ili osnovne istine ljudske spoznaje, koje sačinjavaju neprizivnu instanciju u intelektualnom carstvu. Samo temeljita neoboriva filozofijska izobrazba osigurava tu pobjedu, dok frazerstvo i diletantstvo u svojoj plitkosti i golotinji samo sebe osuđuje i ruglu izlaže.

Stoga — uzmite i čitajte, proučavajte Zimmermannovu »Opće noetiku«. Uz to marljivo polazite njegova predavanja. Dru Zimmermannu pak preporučamo, da bi svakako toliko priredio, n. pr. u katoličkom kazinu, koji ciklus filozofijskih predavanja uzevši za temu jedno ili drugo dnevno pitanje, koje traži načelnog obrazloženja i razjašnjenja. Naša mlada inteligencija i ništa drugo preče ne treba nego to. Nadamo se također, da ćemo odsele Zimmermannovo ime često čitati u našoj filozofskoj reviji »Hrv. Straži«, kao i u »Hrv. Prosvjeti«, u koju veoma umjesno pristaje po koja filozofijska disertacija o lijepoj umjetnosti, o raznim beletrističkim strujama, ili koja ocjena novijih književnih djela osvrćuć se poglavito na idejni sadržaj.

Napokon će si dr. Zimmermann narod hrvatski najviše zadužiti, a sebi u kulturnoj povijesti hrvatskoj podići monumentum aere perennius, ako si postavi za svoju životnu zadaću, da za našu inteligenciju, koja filozofijske naobrazbe treba poput svagdanjeg kruha, obradi i redom izda sve grane filozofijske znanosti; za to ima u njega sposobnosti, a — uvjereni smo — i čvrste volje. Za izdanje pak i nakladu ovih djela pozvana je već sama po sebi naša »Leonova družba«. Svakoj knjiži bit će dobro radi lakšeg pregleda i orijentacije da pisac pridoda također stvarno alfabetsko kazalo.

Da mladima omogućim nabavu i učenje Zimmermannove »Opće noetike«, šaljem »Zboru duhovne mladeži zagrebačke«, koji je djelo izdao svojom nakladom, sto kruna s pozivom, da knjigu podari besplatno desetorici naših akademičara i daka viših razreda naših srednjoškolskih zavoda, koji će se za to prijaviti! U istu svrhu daruje sto kruna preuzvišeni hrvatski metropolita dr. Ante Bauer.

E. B.:

Narodno ujedinjenje in naloge katoliškega razumništva.

I.

Je precejšnje število ljudi, ljudi neoporečnega značaja in dobre vzgoje, ki jih ob razmotrivanju jugoslovanskega gibanja obidejo težke misli. Če se zamislijo v končno stanje našega narodnega življenja, za katerim gre in stremi naše delo, jim nekaj ni prav po godu. Enoten jugoslovanski narod, ki ne bo slovenski, ne hrvatski in ne srbski, temveč povsem nov etnografski stvor, je logično zadnji zaključek, katerega bode našel pokret ujedinjenja. Ta tvorba bo spajala sicer v sebi posebnosti in vrline vseh treh plemen, a bo značila obenem konec in grob samosvojega narodnega življenja Slovencev, Hrvatov in Srbov. Predstava, da bi zmaga jugoslovanske misli pomenjala n. pr. za Hrvate smrt njihovega individualnega življenja, je za naznačeno skupino ljudi mučna in neprenosna. Njih dosedanji nazor, njih vzgoja in hrvatsko rodoljubje se avtomatično upre proti preteči pogibeli njihovega samoraslega narodnega življenja. Da vsebuje naš pokret za-

nje tako nevarnost, da pa je ta pokret obenem nujen, se jim zdi tragika, ki je nobena zgovornost in prepričevalnost ne more spraviti s sveta. Kdo more zahtevati, da še delo, ki so ga Hrvati in Slovenci s trudom desetletij izvršili in tako lepo gradili, končno porazgubi v jugoslovanstvu in pride tako ob svojo samobitno veljavo? V znamenju hrvatskega imena se je doslej zidalo in delalo v javnosti; za veljavo tega imena so naši predniki zastavljali svoje moči in svojo osebo med ljudstvom. Zato se morajo dosedanje hrvatske postojanke, hrvatske gospodarske in kulturne naprave ohraniti; zavarovati se morajo čiste in nedotaknjene pred vsemi tujimi in tudi srbskimi vplivi. Ta opreznost in nezaupljivost da je naša dolžnost. Narekuje nam jo naša slovenska in hrvatska narodna vest, vsiljuje nam jo pa tudi interes katolicizma. Naša verska kultura da nam je dragocena; vrasla se nam je v mišljenje in se vkoreninila v naše pojmovanje s tako močjo, da stoji že od nekdaj v ospredju našega soci-

alnega dela. Katolicizma da ne smemo pod nobenimi pogoji žrtvovati, njegov vpliv mora ostati tudi v jugoslovanstvu neprikrajšan in neoslavljen. Zato je tudi z verskega stališča opreznost in previdnost naša dolžnost; varujmo se pred pravoslavni mi Srbi iz politične modrosti in iz ljubezni do samega sebe.

Take argumentacije se zelo češče srečujejo. Ljudje, ki so o našem gibanju in o naših razmerah poučeni, zagotavljajo, da se naslanja to mišljenje med katoliškimi Hrvati na močno in agilno skupino. Po mnenju te struje so doprinesli Hrvati veliko žrtev v svojem prepričanju, že preden so se priklopili jugoslovanskemu pokretu. Samozatajevanje, s katerim so oni potisnili svoj specifično hrvatski program vpričo svetovno-politične konstelacije v ozadje, da je spoštovanje vreden čin, ki ga nihče ne sme prezreti, nihče pozabiti. Toda to, kar so Hrvati doslej na svojem naziranju žrtvovali, da je maksimum, ki ga lahko jugoslovanskemu gibanju doprinesejo. Kdor bi šel dalje, bi zahteval nekaj, česar Hrvati ne morejo in nočejo dati.

To naziranje ima v sebi mnogo pravilnosti in dolžnost vsakega mislečega človeka je, da ga vzame resno v poštev. Tudi mi Slovenci smo mnenja, da je treba preko vse jugoslovanske vneme in iskrene narodne čustvenosti gledati dejstva s treznim očesom; nikakor si ne damo odvzeti, da bi motrili vse socialne pojave in tako tudi naš pokret skozinskoz realistično. Vemo dobro, da pride čas, in ta čas pride nezogibno —, ko bo zopet zažvenketalo orožje strankarskih bojov; socialne in kulturne borbe se bodo zopet pojavile. In ne zdravo, zaostalo in brez jedra bi moralo biti naše ljudstvo, ako bi se ne pojavile. S kulturnega stališča in s stališča napredka je treba pozdraviti kolikor se da intenzivno, vsestransko tekmovanje. Moško in odkrito, vendar krepko se bomo udarili. Že v interesu teh bodočih bojov si moramo zato vse pridobitve in naprave našega gospodarskega in kulturnega življenja varovati in brez vsakih ozirov braniti pred napadi, naj bodo ti odprti ali previdno prikriti. Naše pridobitve si moramo utrditi. V tem smo edini in mislim, da ga ni v naših vrstah človeka, ki bi ne pristal temu stališču.

Vsled tega izvršujemo nalogo, ki nam jo stavlja jugoslovanski pokret, z odprtimi očmi in z nezabrisanim kriticizmom, ki je v realnem življenju vselej na mestu, vselej koristen. Meglenost in naivnost ne spada v politiko; to naše zadržanje ni le nam,

temveč tudi interesom celote v prilog. Zdrav razvoj našega gibanja zahteva jasnost v vseh točkah.

Ta pridržek nam zadostuje popolnoma. S tem so naši upravičeni interesi zavarovani in vsaka nadaljnja previdnost bi bila nepotrebna. Nezaupnost, osumničevanje in zlomiselno oprezovanje, ki ga nekateri kar a priori gojijo napram drugim jugoslovanskim strankam in plemenom, je brez dvoma od zla. Naše realistično naziranje nas nikakor ne ovira, da posvečamo svoje najboljše sile, ves naš političen kapital delu ujedinenja. To delamo brez pridržka in iskreno. Zavedamo se namreč jasno, kako velikega pomena je misel jugoslovanske države za prospeh naše stvarne in duševne kulture.

Nemški in mažarski kapitalizem je s svojimi nešteti sredstvi, ki jih ima na razpolago, pod zaščito državne oblasti prepredel naše pokrajine. Naši obrtniki, mali trgovci in v veliki meri tudi naši kmetje so zdrknili v močno, neprenosno odvisnost nemških in mažarskih veleobrtnikov, kapitalistov in denarnih zavodov. V svetovni gospodarski tekmi in tehniki preizkušeni in obogateli podjetniki, nadarjeni špekulantje vlečejo iz našega ljudstva leto na leto velikanske vsote. V Gradcu, Budimpešti in na dunajskem Ringu se vzdigujejo palače in gledališča tudi na stroške jugoslovanskega ljudstva. In brez dvoma gre precejšnji del tega denarja v prilog »Südmarki«, »Schulverein« in mažarskim potujčevalnim družbam, ki ustanavljajo v osrčju naših dežel svoje šole. Tako pridemo do absurdnega spoznanja, da nabiramo z ene strani z največjim naporom svoje borne groše za narodno-obrambno delo, med tem ko z druge strani s lastnim denarjem pomagamo ustanavljati med nami tuje šole. Premoč tujega imperializma je taka, da nas proti naši volji in večkrat brez naše vednosti izkorišča in izrablja na celi črti. Njegov sistem je dosegel dovršenost, da mu prisiljeni pomagamo sami pri boju zoper naše življenjske potrebe. Konkurenčna moč tujega podjetništva je tako silna, da se naši večinoma še v patrialhalnih razmerah in nazorih živijo večji ljudje le težko in okorno upirajo. Mišljenje našega razumnštva ni nikakor še uravnano na narodnogospodarske naloge in probleme, ki so v našem času pri vseh zrelih narodih v ospredju javnega življenja. Njih izobrazba je humanistična, njih mišljenje literarno, in zategadelj nesposobno za boj proti gospodarskemu imperializmu naših sovražnikov. Ako bi se bil boj za

našo osamosvojitve z liričnimi pesmimi in blagovzvenečimi govori, bi bili mi prav gotovo kos vsemu svetu. Postavili bi se lahko s smehom v ustih po robu povodnji protivnikov. Temu pa v istini ni tako. Stvari, ki se zdijo našemu človeku prozaične, akademično izobraženemu inteligentu nevredne razmišljanja, so v naši dobi kapitalizma za vsak narod tako važne, da odvisi od njih vse. Od plodovitega poljedelca, dobro urejene živinoreje, strokovno upravljanih gozdov, od povzdiga naše lesne trgovine in obrti, od spretnega in popolnega izrabljanja naših vodnih sil, naših rudnin in od povzdige našega gospodarskega prometa vobče, je odvisna ne le naša materielna kultura, temveč tudi duševni in umetniški razvitek našega ljudstva. Brez teh bajnih sredstev ne pridemo nikamor. Politični vpliv in politična svoboda vseh zrelih narodov se opira brez izjeme na krepko in solidno gospodarsko življenje. Izredno razmnoževanje nemškega ljudstva v zadnjih desetletjih pred svetovno vojno, predežno malo število analfabetov, visoka razvojna stopnja nemških znanosti, vse socialne naprave in socialne reforme nemške države pred vojno, in končno njena strahovita odporna sila v vojni, vse to bi bilo nemogoče in bi se ne dalo niti misliti brez gospodarskega povzdiga in napa, ki so ga Nemci izvršili po francosko-nemški vojni leta 1870. Teža enostavnega in samoobsebi umljivega dejstva naši ljudje nočejo še razumeti. In četudi to resnico kar tako na splošno priznajo, se v praksi, v izbiri poklicev, v svojem javnem delovanju ravnao tako, kakor bi ne bili teh stvari še nikdar čuli ali bi jim bile pravzaprav zoprne. Na prste naštejemo lahko pri nas one ljudi, ki so se po končani srednji šoli vrnili na kmete in tam svojo izobrazbo uporabili za povzdigo domačega posestva. Kdor je pri nas dovršil 3 (tri) gimnazijske razrede, lahko postane pisar na sodniji, škric v odvetniški pisarni s šestdesetimi kronami mesečne plače, lahko strada in se zviija v stiskah življenja, a Bog obvari, da bi postal kmet. To bi bilo ponižanje brez primere. In vendar je v današnjem času, ko mora biti napredni kmet, ne le kmet, temveč tudi trgovec, večkrat tudi borzijanec in sploh človek, ki vidi preko domače vasi na razmere in odnošaje svetovnega trga, nemogoče, da bi se povzdignil kmetijsko, ako se mu ne posvetijo inteligentni elementi v kolikor mogoče velikem številu. To bo naš človek priznal, morda bo celo sam navdušen, a po dovršeni spodnji gim-

naziji postane vendar škric in mazač pri financih. Duševni ustroj naših literarnih razumnikov je tak, da ga je sram biti kmet. In kje najdete pri nas akademikov, ki bi se pečali po dovršenih študijah, n. pr. z lesom, organizirali naše mizarje in žagarje, živeli med njimi, jih vodili v njihovem boju za obstanek? Kje so akademično izobraženi ljudje med nami, ki bi se pečali z usnjem, z železnino, s suknom, in si stavili za svojo nalogo omogočiti razvoj teh gospodarskih panog, ki so za naše narodno življenje ravnotako važne, kakor estetična in umska kultura? Naše matere bi se prijemale za glavo, in naše javno mnenje bi smatralo te ljudi za manj vredne. Nastala bi splošna sodba, da so se ti mladi ljudje zgubili in ponizali. Naj morda človek študira šestnajst let zaradi tega, da postane končno agent, trgovec z usnjem in prijatelj mizarjev in mlinarjev? To bi bil vnebovpijoč greh. C. kr. uradnik, sodnik in ob večeru življenja vladni ali celo dvorni svetnik, je najvišji cilj, za katerim mora naš inteligent od mladih nog stremeti. Zaslužni križec in svetla uradniška uniforma s perjastim klobukom je naš vzor, za katerim vzdihujemo. V času, ko izrablja tuje podjetništvo gospodarsko nezavednost našega ljudstva s korenitostjo in doslednostjo, ki ji ni para, in se je tem ljudem posrečilo spremeniti naše kraje v gospodarske kolonije, zoperstavlja večina našega razumništva nemškemu kapitalizmu svoje romantično, literarno mišljenje in svoje navdušenje za c. kr. klobuk z zelenim perjem. To pomanjkanje narodnogospodarske izobrazbe in narodnogospodarskega mišljenja pri naših razumnikih pride tujemu velepodjetništvu zelo prav. S tem mu je delo olajšano in nemoteno razpreza lahko naše kraje s svojimi podjetji in kupčijami. Dokler mu mi teža orožja ne izbijemo iz rok, mu nismo nevarni. Z mirno, pa z nadrejeno zavestjo strpi lahko naše politične agitacije in ugovore, vedoč, da so vsi protesti in vsa ogorčenost brezplodni in brezmočni, dokler mu omogočamo njegovo gospodarsko nadvlado. Iz njegove gospodarske nadvlade izvira namreč nujno, kar sama od sebe tudi njegova politična premoč. Mi smo pa že taki, da napadamo sovražnika tam, kjer je namanj občutljiv in kjer je vsako, tudi najbolj ljuto napadanje zastoj. Ljudje, ki bi se radi narodno udeještovali, ki želijo posvetiti svoje sile kulturni in politični osamosvojitvi svojega ljudstva, morajo pa znati, kako je sovražnik ustvarjen in kje leže one odločilne točke, na katere se ima strniti

naša sila. Krek je to natančno vedel, in zato vidimo, da so zadnja desetletja njegovega življenja posvečena skoro izključno organizaciji naših ekonomskih sil. Njemu se ni zdelo zamalo živeti med kmeti, delavci in posli, proučevati njihove potrebe, se potegovati z dejanjem in besedo za njihove zahteve. Vedel je, da tiči vzrok naše nemoči, naše kulturne zaostalosti in navsezadnje tudi našega hlapčevskega, podvrgljivega značaja v naši gospodarski odvisnosti. Zato je z zgovornostjo svojega jezika in gibčnostjo svojih argumentov navajal mišljenje svojih učencev k ekonomskemu motrenju socialnega življenja. Kakšni bodo sadovi njegovega prizadevanja, bo pokazala bližnja prihodnost. Toda tudi v slučaju, da bi bili njegovi ožji učenci prvovrstni in da bi se porajali med ostalo jugoslovansko inteligenco kar najagilnejši in najodličnejši kulturni delavci, bi bil vendar naš boj proti tujemu kapitalizmu sila težak in neenak. Na eni strani narod, čigar narodno gospodarstvo je skoroda v »status nascendi«, in kateri je vrhutega navezan le na svoje lastne, neurjene moči, na drugi strani na vzorno organizirano, med seboj solidarno podjetništvo, polno izkustva in prakse, ki stoji mimo tega še pod zaščito državne oblasti. Ves državni aparat s svojimi neštetiimi uradniki, z javnimi prometnimi sredstvi, s finančno, trgovsko in colninsko zakonodajo je v njegovih rokah ali vsaj pod njegovim merodajnim, odločilnim vplivom. Tako je na primer v moči nemške kapitalistične buržoazije, da potom vdinjene ji vlade prepreže svoje lastne dežele z gostim, dovršenim železniškim omrežjem, med tem ko moramo mi desetletja prosjačiti, preden se nam dovoli nezatna lokalna železnica. Brez dobro urejenih in mnogoštevilnih prometnih sredstev se pa mi ne moremo razviti. Dežele, ki so brez cest, brez železnic in katerih kraji so si oddaljeni in tuji, kakor si stoje blizu in imajo ugodno lego, čakajo lahko stoletja na svojo gospodarsko povzdigo. Vsak ekonomski razmah je v povojih vdušen. V takih odnošajih se nahaja sedaj Istra in Dalmacija in tudi Bosna in Hercegovina trpi pod sličnimi razmerami. Dalmacija, ki tvori ne le narodno, temveč tudi zemljepisno z Bosno, Hercegovino in Hrvatsko v vsakem oziru enotno ozemlje, je vsled tega, ker nam avstrijske in ogrske vlade nočejo graditi potrebnih prometnih zvez, od svojega naravnega zaledja odrezana. Tam stoji pusta in revna in izločena od gospodarskega prometa z deželami, ki spadajo

po naravi k njej, kakor spada ona k njim. Tako je izključena od vseh virov blagostanja, in njeni prebivalci so materialno slabši. A ne le to; njej so mogotci naše države vsilili nalogo, da zapira Bosno, Hercegovino in Hrvatsko od morja, h kateremu te dežele težé in kjer bi se morale družiti s prometom sredozemskega gospodarskega življenja. S tem sem označil le eno razmeroma manj važno stran naše odvisnosti, ki temelji na pomanjkanju prometnih sredstev, povzročenem po nemarnosti in sovražnosti naših gospodarjev. A že ta ena stran, ki je kar tako vzeta iz množine neprilik in krivičnosti, ki se nam godijo, je največje važnosti in dalekosežnosti za ukrepitev našega tvarnega blagostanja. Te socialno krivične, v vsakem pogledu škodljive razmere, ki posegajo v eksistenčni boj naših mas že nad pol stoletja, bodo na mah odpravljene, ko si ustvarimo svojo državo. V trenutku, ko dobimo v roke zakonodajo in javno upravo, ko bomo lahko nudili svojim obrtnikom in poljedelcem vse finančne in prometne ugodnosti, ki jih ti v svoji tekmi s tujimi podjetniki in trgovci rabijo, ko bomo po potrebi in po naši volji mogli ustanoviti in razširjati naše šolstvo, pred vsem strokovno šolstvo, po naših krajih, se bo naša usoda bistveno presuknila. Da pride do tega preokreta, moramo zastavljati svoje najboljše sile. Bilo bi namreč absurdno in nezmiselno, da bi hoteli še nadalje za vse čase čakati na dobro voljo in usmiljenost vladajočih. Nemška in ogrska buržoazija nima nikakega interesa, pospeševati naša gospodarska stremjenja in izpodjedati tako svojo lastno nadvlado. Čakali bi lahko stoletja, in bi kljub temu zastonj čakali. Mi moramo sami napraviti konec temu sistemu, kateri upravlja naše kraje in naše ljudi z ozirom na interese tujih krajev in tujih ljudi. Ni je dežele na svetu, katera bi se mogla razvijati in bogateti, če je vse, kar se v njej stori, prikrojeno potrebam in koristim, ki niso potrebe in koristi dežele same. Tako je tudi našim krajem in vsled tega našemu ljudstvu kulturni razvoj odrečen, ako se socialno delo, javna uprava in vsa gospodarska politika ne vrši in izvaja v prvi vrsti in poglavitno z vidika naših življenjskih potreb; to je pa odnekdaj in povsod le v lastni državi mogoče.

S tem je z narodnogospodarskega stališča nujnost jugoslovanske države izčrpana. Da pa morajo spadati v to državo vse dežele, v katerih bivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, je z narodnogospodarskega stališča

ravnotako nujno, kakor ustanovitev države same. Države se namreč ne ustanavljajo na ljubo kakšnim poetičnim, fiktivnim idejam, temveč le tam, kjer je gospodarsko zaokroženo enotno ozemlje njihova naravna podlaga. Le država, koje posamezni deli so medsebojno vezani, eden k drugemu težeči, eden od drugega gospodarsko odvisni, ima v sebi življenjske moči in si more zavarovati svoj obstanek.

Tako zemljepisno in gospodarsko enoto tvorijo pa dežele, obljudene po Slovenicah, Hrvatih in Srbih. Kako spada Bosna, Hercegovina in Hrvatska k Dalmaciji, in Dalmacija naravno k svojemu zaledju, smo že prej mimogrede poudarili. Pokazali smo, da je pa v današnjih državnih razmerah Dalmacija za Hrvatsko, Bosno in Hercegovino naravnost zapora, ki te dežele odriva od morja in tako ovira pri njihovem gospodarskem razvoju. Videli smo, kako je to vsem tem krajem v škodo, kako ne pomeni vsled teh razmer nobena izmed teh dežel nič in kako bi združitev osvobodila in razmahnila vse skupaj. Spojitev teh ozemelj v državno enoto je tedaj potrebna in nad to potrebo ne dvomi nihče.

V bodočo državno tvorbo sodijo pa tudi slovenske dežele. Zemljepisni značaj Slovenije, sestav in tok njenih rek, bodočnost njene obrti in trgovine kaže na jug, teži na Adrijansko morje in zato logično na hrvatsko in srbsko ozemlje. Mi Slovenci, ki imamo majhen teritorij in smo sploh mal narod, moramo iskati široko ozadje in krepko politično oporo, ako hočemo v boju zoper nemško gospodarstvo uspeti. V današnjih razmerah nam posebno na obmejnih krajih ni obstanka. Ako nas jugoslovanska država ne iztrga iz nemškega objema tako, da naš od njihovega teritorija loči, moramo pričakovati, da se nam v teku nekaj desetletij izgubijo zelo dragoceni deli naše domovine. Čaka nas prodiranje nemškega kapitala na celi črti. S svojo brezprimerno močjo in podjetnostjo nas vržejo prej ali slej ob tla. Brez jugoslovanske države smo prisiljeni podvzeti težak, obupen boj, v katerem svoje moči prav lahko do dna izčrpamo. Iz moreče skrbi za naš obstanek in iz največje življenjske potrebe našega ljudstva zahtevamo prostora v jugoslovanski državi.

Z druge strani imajo tudi Hrvati in Srbi velik interes na tem, da bo zapopala bodoča država tudi naša ozemlja. Brez naših krajev bi bila jugoslovanska država odrezana od srednje Evrope in njene razvite kulture. Izločena bi bila od one velevažne

prometne proge, ki veže središče Evrope s Sredozemskim morjem in z Orientom. Blagovni promet, ki se po zgradbi sueškega prekopa zliva po tej trgovski cesti v vedno večjem obsegu iz Nemčije in Avstrije v Orient in obratno, bi stal izven območja jugoslovanske države; Srbi in Hrvati bi bili izključeni od prednosti in dobička, ki jim ga nudi posredovalna trgovina na tem križišču. S Slovenijo bi pa segala jugoslovanska država globoko v celino Evrope; mejila bi, sebi v korist in v prospeh, na dežele zapadne kulture in civilizacije. Preko njenega ozemlja bi moral iti vsak stik, ki veže te dežele z vzhodom. Velevažna posredovalka kulturnih in gospodarskih vrednosti, najrazličnejših krajev in narodov bi postala; in tako bi zavzemala potom Slovenije v družbi držav velepomembno in odlično mesto. Brez Slovenije je Jugoslovanska država lokalnega pomena, s Slovenijo stopi že ob svojem nastanku na svetovno pozorišče.

Če se gospodarsko misleči Hrvatje in Srbi teh dejstev zavedajo, morajo v svojem lastnem interesu, že iz ljubezni do samega sebe odkloniti v s a k o državno tvorbo, ki bi ne vsebovala slovenskih zemelj. Sicer bi vrednost in pomen svojih krajev zelo občutljivo in lahko mišljeno oškodovali.

Tako smo pokazali, da je ujedinjenje vseh jugoslovanskih ozemelj nekaj smotrenega, razumnega in gospodarsko nujnega. To so vzroki, zaradi katerih smo trdili, da zastavljamo svoje najboljše sile in ves svoj politični kapital iskreno za delo ujedinjenja. K temu nas silijo naše največje življenjske potrebe, najbolj goli gospodarski interesi vseh slojev jugoslovanskega slovensko-hrvatsko-srbskega naroda. Ako bi naš pokret teh elementarnih gonilnih sil ne vseboval, bi ne bilo mogoče, da se ga oklenejo naši ljudje kar sami od sebe in tako trdovratno. V gospodarski potrebi in nujnosti našega gibanja tiči njegova nezmagljivost.

II.

V trenutku, ko zadobi gotova ideja svojo oporo in potrditev v skoroda fizičnih potrebah ljudskih mas, v tistem trenutku je njeno uresničenje zagotovljeno. Ni je moči in oblasti na svetu, ki bi jo mogla ubiti. Zato ne bodo ne spletkarije državnikov, ne pritisk njihovega uradništva in orožništva kdaj v stanu, da preprečijo našo končno združitev. Najbolj usodepolno bi pa bilo, če bi del jugoslovanstva odrekel

svoje sodelovanje pri delu državnega ujedinenja. Združitev bi se izvedla preko te skupine — in sicer tudi proti njenemu najmočnejšemu odporu — in v bodoči državi bi bila ta skupina in vse, kar je ž njo v zvezi, njene ideje, njena kulturna smer, njeno socialno stremljenje za vselej diskreditirano.

Leži v našem interesu, da ne zadene ta usoda ne slovenskih in ne hrvaških katoličanov. Poznanje italijanske zgodovine, zgodovine italijanskega združenja bi moralo vsakega mislečega katoličana strahiti. Italijanski katoličani niso stali za časa narodnega ujedinenja na višku svoje dobe. Manjkalo jim je vpogleda v življenjske potrebe njihovega naroda in niso vedeli, da so socialne in gospodarske razmere tedanje Italije naravnost kričale po državnem ujedinenju. Ker jim je manjkalo to spoznanje in niso slutili, da teži tok časa z železnim svojim ukazom k osnovanju enotne državne tvorbe, so na celi črti odpovedali. Ker si niso bili na jasnem, kakšno stališče naj zavzamejo napram narodnemu gibanju, so v svoji domovini igrali dvoumno, nejasno in protislovno vlogo. Začetkoma so gibanje za državno združitev pospeševali in papež je poslal svojo vojsko v severno Italijo, da podpira italijanske rodoljube v boju za narodno osamosvojitve. Nepopisno navdušenje za katoliško Cerkev in njenega poglavarja se je vsled tega polastilo italijanske javnosti.

A po porazu, ki je sledil temu podjetju, so katoličani začeli oklevati in kolebati, dokler se niso postavili v nasprotstvo z gibanjem za narodno državo. Gotovo so bili k temu odločilni tudi resni in tehtni razlogi, in za katoličane, kakor tudi za socialne demokrate in sploh za vse misleče ljudi, narodnost ni najvišje in najbolj veličastno načelo, kar jih pozna človeški rod; tudi s principom revolucije se katoličani, posebno Cerkev ne sme istovetiti, a brez vsakega dvoma bi bilo v tistih časih kljub temu za katolicizem največjega pomena, da bi si bil v odločilnih trenutkih ohranil vpliv na ljudsko gibanje Italije. Tako bi bila dana možnost ga uravnati, varovati pred škodljivimi izrastki in nezakonitostmi, obenem pa čuvati nad interesi Cerkve in katoliškega ljudstva. Ker so pa katoličani zavzeli napram narodnemu gibanju izrazito sovražno stališče, je bil boj za enotno državo obenem boj zoper katolicizem. Katoličane so smatrali za notranje sovražnike, za zaveznike reakcije in absolutizma in tako je pomenjala zmagá

ljudske svobode poraz katoliške kulturne smeri v novi državi. Ko se je ustava in uprava državnega organizma določala, so vse mogoče struje in stranke skušale uveljaviti svoje naziranje; katoličani so bili pri zgradbi državnih temeljev izključeni. Naravno, da so imele pri določanju značaja in duha nove države odločilno in glavno besedo le one skupine, ki so v boju za združitev največ žrtvovale in storile. Katoliška smer je bila stisnjena ob zid; zgubila je ves svoj vpliv, ves svoj ugled in ni ji preostajalo drugega, ko da z vezanimi rokami in z razočaranjem v srcu gleda, kako drugi delajo in snujejo politični red domovine. Ker ji ni bilo dano, da sploh poskuša uveljaviti svoje kulturno naziranje, so imeli njeni nasprotniki lahko opravilo. Ustvarili so državo, ki je v svojih načelih katolicizmu sovražna. Papež je bil oropan svoje posesti, samostanom se je vzelo premoženje in duhovniki so bili ob vse svoje prejšnje pravice. V šolstvu, v politiki, sploh v vsem javnem in družbenem življenju je zavladalo protikatoliško mišljenje. V Nemčiji, Avstriji in drugih državah je katolicizem doživel po polomiji političnega in gospodarskega liberalizma v zadnjih desetletjih preteklega veka večjo ali manjšo renesanco. V času, ko je začela socialna demokracija ustanavljati svoje politične organizacije, se je vzporedno ž njo povsem krepko in uspešno razvijalo katoliško gibanje v teh državah. Ugledne in velike organizacije katoliškega ljudstva so stopile v življenje; enakovredne in bojevite so se uveljavile v vseh panogah kulturnega tekmovalstva in versko življenje je vzcvetelo. Italija, ki bi morala biti po naravi ognjišče katolicizma, ki hrani v svoji sredi najbolj poglavitne gibalne sile cerkvenega življenja, to je papeža z njegovimi mnogoštevilnimi delavci, je nudila precej revno lice. Ta dežela ni doživela tistega razmaha, ki bi bil njenemu položaju in namenu primeren.

In do današnjih dni se položaj katoliških Italijanov ni bistveno izpremenil. Pročevanje novejša domača zgodovina, način, kako se ta stroka glede narodnega združenja v nižjih in višjih solah predava, širi med mladino prepričanje: da je katolicizem nekaj tujega, ljudstvu in njega napredku sovražnega, nekaj, kar ni vzrastlo iz naroda in njegovih duševnih potreb, temveč je temu narodu le vsiljeno, v njegov kvar importirano, iz tujega duševnega sveta; če se mu narod vda in sledi njegovi smeri, da bo zašel v zlo in nesvo-

bodo, kakor bi tičal še danes v njej, da se ni italijanskim rodoljubom in narodnim junakom za časa državnega ujedinjenja posrečilo ga streti. Politična in socialna zgodovina združene Italije je v poteku zadnjih pet desetletij, ki so minula po ustanovitvi države, za italijanske katoličane zgodovina njihove nemoči. Poleg normalnega boja, ki ga morajo ti voditi proti svojim načelnim nasprotnikom kakor vsi drugi katoličani v modernih državah, jim je naprten povrhu še boj proti zgodovini svojega naroda. Kajti vsi spomini na ljudsko osamosvojitve, vsi veliki možje novejše preteklosti, vse narodne svetinje, da, lahko rečem, vsak spomenik, ki se je dvignil v zadnjem polstoletju v Italiji, govori proti njim. Zadržanje katoličanov za časa ujedinjenja je povzročilo, da se je ustalilo tudi v duševnosti prepričanih italijanskih katoličanov neko nesoglasje med verskim in narodnim čuvstvom. Znani so žalostni duševni boji, ki so jih morali mladi katoliški razumniki preživeti vsled tega nasprotja, ki ga je ustvarila zgodovina. Hoteli so biti dobri katoličani, a si niso dali odvzeti, da bi bili iskreni rodoljubi. Med dvema stvarima, ki sta jim bili obedve dragoceni, obedve ljubezni in žrtvovanja vredni, je zijalo po vsej priliki nepremostljivo nasprotje. A vsi ti inteligentje niso bili dovolj uvidevni in trdni, da bi ti bijoči se nasprotji znali spojiti in združiti v svojem duhu; in tako so postali razdvojeni, oklevajoči in so odpadali povrstoma in množično od katoliške smeri. Katoliško gibanje ni moglo do danes dobiti tal in globljih korenin v združeni Italiji in tako je njegov naraščaj šibek in maloštevilen. Danes so katoličani neodločilna, malopomembna frakcija, preko katere italijanski ljudski parlament z lahkoto koraka, z lahkoto sklepa in odločuje. Mnogo spretnega, požrtvovalnega dela bo treba, preden se njihov vpliv in njihova moč zopet upostavi.

Poznanje teh zgodovinskih dejstev bi moralo vsakega mislečega Hrvata prepričati, da je za slovenske in hrvatske katoličane stališče do jugoslovanskega gibanja popolnoma jasno določeno. Vsaka debata in vsaka negotovost bi bila znak, da ne razumemo ne časa in njegovih nalog in ne naših koristi. Obrazložili smo narodno-gospodarske razloge, ki silijo Slovence, Hrvate in Srbe k državnemu ujedinjenju, pokazali smo, da nas naše materielne potrebe nujno naganjajo k združitvi, da bi se vsled tega pregrešili nad tvarno blaginjo našega ljudstva, ako bi se ne pridružili

delu za jugoslovansko državo; mislimo tudi, da so ti razlogi prepričevalni, a če bi tudi to ne hotelo pomagati, potem je svarilo, ki izhaja iz italijanske zgodovine, zadnji klic, kateri naj strezni omahljivce.

Ti ljudje naj se zamislijo vendar za par desetletij naprej v čas, ko bo skupna država že osnovana in bo vse naše življenje v njej organizirano. Zamislijo naj se v dobo, ko bodo spadali težki boji za našo državno osamosvojitve že v preteklost, v skladnico narodne zgodovine. V kakšni luči bodo stale tedaj te skupine pred javnostjo osvobojenega naroda, pomnečega si dobro vse borbe in ovire, ki jih je doživel na svoji poti k odrešenju. Nikdar ne bo hotel pozabiti, da so te skupine v uri nevarnosti in v trenutkih usodne negotovosti metale braniteljem naroda polena pod nogo. Ali se hoče ta smer res obsoditi na nemoč in brezplivnost v bodoči državi? Hoče-li res postati brezpomembna politična frakcija, določena le za životarenje in gledanje? Ako se pravočasno ne zave svojega položaja in svoje naloge, se bo ž njo zgodilo res tako in najbrž še hujše. Kot sad svoje opozicije in svojega truda bo žela le prepir in vsesplošno omalovaževanje. Gorje kulturni skupini, ki ne zna, kdaj in kako je treba stopiti na dan s svojimi idejami. Ako ne zazna in spozna potreb ljudstva, med katerim hoče delovati, je nesposobna za življenje in najbolje stori, da likvidira. Uniči in ubije si sama svojo bodočnost.

Ozreti se nam je treba le na socialno demokracijo in njene metode, da vidimo, kako si znajo druge, bolj spretnne stranke utirati pot med ljudske množice. Socialni demokratje so prav točno in jasno pogodili, kakšne so prave ideje naše dobe in kaj leži v srcu in hotenju ljudstva. Proglasili so enakost, bratstvo, pravico, mir za temeljne zahteve zatiranega proletarijata. Ta načela, ki izvirajo iz splošno človeške narave in niso nikak monopol socialne demokracije, so ljudstvu razumljiva ter ljuba in oprijemljiva se jih z vsemi silami svoje teptane, po vojski trpinčene duše. Mnogobrojne množice trpečega ljudstva, ki sploh niti pojma nimajo o socializmu, se zgrinjajo okoli socialno-demokratskih voditeljev in njihovih organizacij. Vsi, ki vidijo razvoj političnih razmer, vedo, da je socialna demokracija stranka bodočnosti. V Rusiji, ki je bila po svojem političnem in gospodarskem položaju skrajno neugoden in nerodovit teren, se je ta stranka v teku enega leta s svojimi času primernimi,

splošno - človeškimi gesli pomnožila in okrepila do naravnost ogromne sile. Hrepenenje po miru, enakosti, svobodi in bratstvu je gnalo milijone ruskih kmetov in malomeščanov v naročje socialno-demokratskih organizacij. In ta stranka je danes neomejena gospodarica ruske države. Ogromna večina stranke je nesocialističnega mišljenja, učenih teorij stranke niti ne razume, a ne bo minulo mnogo časa, ko bodo voditelji preobrazili mišljenje novodošlih mas popolnoma v svojem smislu. Prerodili bodo te ljudi v disciplinirano, prepričano socialistično armado.

Pri nas se vse trpljenje, vsa jeza in vse potrebe ljudstva izražajo v ideji svobodne države. V njej vidijo konec vseh krivic in vsega nečloveškega. Če bodo znali slovenski in hrvatski katoličani, posvetni ljudje in duhovniki, dvigniti te ideje v ospredje javnega dela, bodo potegnili za seboj vse, kar hrepeni po miru, kruhu in svobodi. Čim bolj se bodo žrtvovali delu ujedinjenja, tem večje bo število njihovih pristašev, tem sijajnejši uspehi njih organizacij. Vse, kar v tem času trpi in strada — in število teh je ogromno — bo z nami ali nam bo vsaj prijazno. S tem se bo zvišala moč in privlačnost naših idej, vpliv našega celotnega kulturnega programa. Če se je posrečilo socialni demokraciji zanesti svoje abstraktne nauke, svoja za ljudstvo skoro nedostopna naziranja med najširše plasti delavstva, bodo naše ideje, ki so preteklosti, vzgoji ljudstva in njegovemu mišljenju skoro vrojene, našle naravnost brez truda vstop med množice. To se bo pa le tedaj zgodilo, če bodo videli zatiranja in preganjanci v naših skupinah nositelje in znanitelje ljudske svobode. Iz teh razlogov nas boli in tare, da je nezaupnost do Srbov del katoliških Hrvatov doslej skoro odtujevala jugoslovanskemu pokretu. Ti ljudje so s svojim zadržanjem in svojimi metodami dosegli nasprotno od tega, kar so hoteli. Povzdignili so jugoslovansko vprašanje v srbsko vprašanje; to naš pokret po svoji naravi in svojem namenu nikdar ni bil in ne more biti. Ideji skupnosti se morajo podvreči in ukloniti tudi Srbi. Naša edinstvenost ima za pogoj poraz in konec srbskega imperializma, srbskega jugoslovanstva. In če bi Srbi tudi dejstveno teh svojih namenov ne hoteli opustiti, bi jih že vsled svojega števila in svoje oslabelosti ne mogli izvesti v prakso. Mislim, da je treba že precejšnje mere nezaupanja v lastno moč in v bodočnost lastnih idej, da človek v tej zadevi in

ob teh razmerah trepeče in se plaši pred »srbsko nevarnostjo«. Stališče do Srbov in drugih strank se bo v bodoči državi že uredilo in objasnilo — če je treba tudi v borbi in boju — a da bi vsled nezaupnosti in protivnosti iz prejšnjih časov nastale ovire naši združitvi, škode interesom celote in nevarnosti za našo kulturno smer samo, temu se moramo z vso silo upreti. Mi nimamo namena životariti in hirati v bodoči državi; mi hočemo našim idejam odpreti pot čez njihove današnje meje, v širši in večji krog.

Vemo sicer, da je pretežna in odločilna večina hrvatskih katoličanov odločno in brezpogojno za ujedinjenje, da razumeva ta večina izborno svoje naloge, a hoteli bi videti v tej zadevi združene in strnjene vse naše ljudi. Vsak, tudi najmanjši odpad nam škoduje in nas kompromitira. V interesu naše prihodnosti kličemo zato katoliške Hrvate vseh struj in vseh strank pod prapor slovensko-hrvatsko-srbske enotnosti.

III.

So pa še drugi manj važni razlogi, ki govore za naše državno ujedinjenje. Zanje govore oni velikopotezni, bistri cerkvenopolitični načrti Leona XIII., s katerimi je on ob svojem času svet bil začudil. Imel je v mislih namero združiti pravoslavno cerkev s katolicizmom; premostil bi tako nasprotje, ki loči Slovanstvo na verskem polju že tekom stoletij njegove zgodovine. Približal in poprijaznil bi bil tako Vzhod z Zapadom med slovanskimi narodi. A njegovo prizadevanje ni uspelo, njegova velika ideja se ni uresničila. Eden glavnih vzrokov je tičal v tem, da sveta Stolica ni imela zadostno spretnih delavcev in sotrudnikov v posameznih državah pravoslavja. Najlepša in najresničnejša ideja zadobi šele tedaj svoj pomen, ko so s podrobnim, praktičnim delom pogoji za njeno uresničenje ustvarjeni. Pot do uresničenja morejo utreti kulturni delavci katoliškega ljudstva, ki s svojim delom, svojim zadržanjem in stremljenjem delajo to misel popularno, jo utemeljujejo in pojasnujejo; izpričujejo njeno korist. Če je teren pripravljen, se izvede misel brez truda, kakor sama od sebe. Slovenski in hrvatski katoličani se morajo zavedati, da je jugoslovansko gibanje s svojim razpoloženjem, s svojo spravljivostjo in edinstvenostjo ustvarilo na našem jugu naravnost vzorne pogoje za cerkveno združitev. Srbi visijo iz povsem razumljivih vzrokov na svoji veri.

V njej je izražena preteklost njihovega naroda in vse trpljenje, ki so ga Srbi v minulih časih doživeli pod turškimi režimi. Njih vera jih je ohranila tekom stoletij pred potujčevanjem, kateremu so bili v dobi zatiranja in suženjstva neprestano izpostavljeni. Kdor ni zatajil svoje vere, tudi srbstva ni mogel izdati. Tista spojevnost med vero in narodnostjo, med verskimi in narodnimi interesi je za Srbe značilna. Ko mislijo Srbi na svojo cerkev, jim stopi vselej pred oči ta odnos in vselej se zbudi v njih neko čuvstvo hvaležnosti do pravoslavja. Vsled tega zgodovinskega razmerja med vero in narodnostjo se je zdel Srbom katolicizem mednarodni, ljudstvu tuj, interesom naroda škodljiv. Dogmatične razlike med obema cerkvama za liberalno, versko indiferentno razumnštvo niso prihajale v poštev. Če stopijo danes slovenski in hrvaški katoličani s svojimi duhovniki in škofi v boj za narodno osamosvojitve, če ostanejo navzlic morebitnim porazom, kljub državnemu preganjanju do konca zvesti jugoslovanski misli ter tako bistveno pripomorejo k ustanovitvi naše neodvisnosti, bodo Srbi svoje mnenje o narodni škodljivosti katolicizma spremenili. Videli bodo, da more biti katolicizem v časih nevarnosti najtrdnjša zaščita ljudskih pravic. Izginilo bo na mah tisto mnenje, da je cerkev ljudskemu mišljenju škodljiva in tuja. S tem bodo psihološki pogoji za združitev obeh cerkva dani in nacionalističnim Srbom ne bo moglo ostati prikrito, da je taka združitev z narodnega stališča največjega pomena. Med Srbi in Hrvati so sicer tudi v kulturi, značaju, šegah in običajih razlike, a najtehtnejši moment, ki jih loči in dela iz njih dva različna naroda, je brez dvoma vera. Ako bi ta razlika padla, je ena najtežjih ovir, najhujše nasprotstvo odpravljeno. K politični enotnosti bi stopila verska enotnost; in ni ga pravega rodoljuba, ki bi ne po-

zdravljaj to izenačenje med jugoslovanskimi plemeni; ta združitev bi pomenjala korak naprej k osnovanju nele politične, temveč tudi kulturne in etnografske enotnosti med Jugoslovani, ki je pravzaprav zadnji cilj našega pokreta. Zato bi Srbi storili in žrtvovali mnogo, prihranili bi si morda cerkveni jezik ter druge pravice, ki se jim zde važne, preden bi se odločili za združitev, a skušali bi na vsak način se spojit tudi cerkveno s svojimi ostalimi brati.

K temu koraku jih ne bo silila le politična modrost, temveč tudi dejstvo, da je med pravoslavjem in katolicizmom v dogmatičnem oziru razlika sila majhna. Da se to izvrši, je odvisno od tega, da bodo slovenski in hrvaški katoličani možje na svojem mestu, svesti si svojih nalog in svoje odgovornosti, in da bodo pometli s svojo nezaupnostjo in nejevoljnostjo do Srbov. Naše nacionalno gibanje je najmočnejše in najuspešnejše sredstvo za združitev pravoslavja in katoliške Cerkve. V trenutku, ko se merodajni cerkveni krogi, ko se papež zave in spozna, da je naš pokret nele v službi naše državne ideje, temveč tudi v službi Cerkve in njenih velikih ciljev, tedaj bo začel obračati svojo pažnjo in svojo skrb našemu stremljenju. Njegova mednarodna avtoriteta in vpliv, ki ga ima v svetu, bo dala našemu delu oporo, našemu ujedinjenju zaščito, ki je nihče ne sme v političnem oziru podcenjevati. Te pomoči bi bili vsi, tudi liberalni člani našega naroda veseli. Stali bi pred dejstvom, da vsi Jugoslovani brez razlike svetovnega naziranja in strankarskega prepričanja cerkveno akcijo podpirajo in pozdravljajo. Koristi naše kulturne smeri in koristi naroda bi bile četverne in zato kličemo vsem našim ljudem iz srca: »Stopite iskreno in z vsemi svojimi silami med graditelje naše svobode, ki se imenuje Jugoslovanska država.«

Ali imamo Slovenci demokratizem?

Vprašanje si moramo najprej razdeliti. Ali je med sestavinami, ki tvorijo dinamiko naše narodne psihe, tudi demokratizem, bi se glasil vprašanja prvi del, drugi del pa: v koliko je demokratični temelj našega narodnega mišljenja in pojmovanja našel izraza tudi v zunanji mehaniki, v naši organizaciji.

Ko si je demokratizem priboril splošno veljavo, smo se Slovenci pogosto ponosno trkali na prsa, da nimamo narodnega plemstva in hoteli že s tem dokazovati, da smo skoz in skoz demokratičen narod; vendar so se še do najnovejšega časa čule sentimentalne tožbe, da Slovenci kot narod nimamo zgodovine. Notranja

disharmonija med prvim bahanjem in slednjimi tožbami je zelo očitna.

Moje prepričanje je, da na demokracizem narodne psihe tujerodno plemstvo gotovo manj škodljivo vpliva kakor domače narodno. Mislim, da bi ljudskemu psihologu ne bilo težko dokazati iz našega narodnega blaga in tradicije, da je naše ljudstvo ohranilo nasproti tujemu plemstvu več samostojnosti in večji kritičizem, kakor so ga ohranili drugi narodi nasproti domačemu plemstvu. Zdi se mi celo, da ta plus demokratičnega mišljenja odtehta vse ugodne kulturne vplive, ki jih je drugod imela narodna aristokracija na ljudstvo. Ali ne kaže ravno moderna zgodovina, da narodi brez narodnega plemstva silno lahkotno prebole krizo polnoletnosti in se jako hitro začno spretno sukati po novodobnih potih brez vodstva in bergelj.

Ko je začel tretji in četrti stan stopati v evropsko kulturno življenje, je mogel to storiti tudi naš narod kot narod brez plemstva. Zamuda je bila primeroma majhna. Čisto izredne naše razmere pa so povzročile, da smo Slovenci, dasi ob mejniku vzhodne in zapadne kulture, vstopili čisto v nemški kulturni krog. Skoro brez vsake odporne sile se je nemškemu duhu popolnoma prilagodila prva generacija naše inteligence. Njegovo takratno veroizpoved — liberalizem je sprejela brez spremembe za svojo. Narod je čul to veroizpoved, pa je ostal hladen, ni se mogla prijeti tuja rastlina na naših tleh. To je najgloblji vzrok bankrota slovenskega liberalizma. Tudi socijalno-demokratični voditelji so se enostransko orijentirali, in tudi za nje je prišla reakcija. Jedro razdora med socijalno-demokratičnimi starini in mladini tvori to vprašanje.

S tema dvema dejstvoma je naš narod enako jasno izpričal svojo narodno individualnost, kakor z ohranitvijo svojega jezika. Samo kdor za vse to nima oči, more trditi, da Slovenci kot narod sicer slovansko govorimo, pa nemško mislimo in čutimo.

V tej narodni individualnosti je pa gotovo demokracizem bistvena sestavina. Seveda pri njegovem zasledovanju ne smemo biti malenkostni. Ne sme nas zapeljati konservatizem in stanovski ponos naših srednjih in boljših kmetov, ki je samo zanesljiv dokaz, da je ta stan pri nas še trden in življenja zmožen. Kdor s socijalno izšolanim očesom študira našega kmeta, bo vedno znova našel zanesljivih dokazov

njegovega demokratičnega mišljenja, ki ima trdno podlago v naših gospodarskih razmerah. Pri nas so skoraj v vsaki vasi v eni ali drugi kmečki hiši zastopani vsi stanovni, ki tvorijo naš narod, v eni družini. Oče večje družine je enega sina izšolal v slovenskega inteligenta, drugega je izvežbal v gospodarstvu, da mu bo vreden naslednik, tretji se je izučil kot obrtnik in četrti je ostal navaden delavec. Nema lenkostni opazovalec bo vedno lahko ugotovil, da tudi za javni ugled med našim ljudstvom ni tako zelo merodajen stan kot umstvena in moralna kvaliteta. Pri nas je danes še vedno dana možnost in priložnost vsakemu nadarjenemu članu najnižjih gospodarskih plasti, da se dvigne do najvišjih. To se tudi vedno dogaja in zanimivo je, da naša satira s tem družabnim pojavom niti oddaleč nima toliko opraviti kakor pri drugih narodih. Vzrok gotovo ni pomanjkanje narodnega humorja, ker je letelo še posebno na našo inteligenco iz narodovih vrst vedno dovolj puščic zaradi enostranskega nemškega vpliva na njihovo družabno občevanje. Vpoštevanje in spoštovanje osebne sposobnosti in spretnosti pri našem narodu pa spominja naravnost na Amerikance.

Pri presojanju vprašanja, v koliko je demokracizem našega naroda našel izraza v naših političnih, gospodarskih in socijalnih organizacijah, ne smemo prezreti dejstva, da se niso vse plasti celega naroda začele istočasno udeleževati v modernih organizacijah. Temu dejstvu je pripisovati možnost, da naše organizacije v prvih početkih niso stale na popolnoma demokratičnem temelju. Da je šele dr. Janez Ev. Krek največjo slovensko politično organizacijo dejansko zdemokratiziral, je danes splošno priznano, da je pa mogel to izvršiti le na ta način, da je znal najširše plasti zainteresirati za sodelovanje pri organizacijah, se včasih premalo vpošteva. V istem času, ko je njegova demokratična misel v organizacijah očitno dosegla sijajno zmagó, se je tudi jasno pokazalo, da ves narod pomen organizacije razumeva in da je za sodelovanje v vsaki panogi te organizacije zrel.

Zadružni razdor bo imel poleg slabih posledic, kakor je že zdaj očitno, tudi to dobro, da bo tudi v zadružni organizaciji onemogočil nedemokratične principe in metode. Neomejeno odločevanje posameznikov o njihovi usodi odslej ne bo več mogoče. Najstarejša slovenska zadružna oblika — zadruga z dvojnimi deleži, pri ka-

terih ima manjšina po pravilih vse pravice, so že danes anahronizem. Ognjeno preizkušnjo demokratizma bodo morale prestatiti slovenske zadruge pri izvršitvi združne koncentracije, ki jo namerava izvesti v prihodnjih dneh naš narodni svet. Težkoče bodo ogromne, vendar imajo zadržarji vero, da je koncentracija izvedljiva, čeravno ne bo šlo tako naglo in gladko, kot bi optimisti želeli. Že samo zavest in pogum, ki se upa te stvari lotiti, je lep dokaz demokratizma naše gospodarske organizacije.

Na izven je bila naša narodna politika demokratična, odkar je bila pod Krekovim vodstvom, doma je pa Šusteršičev poskus, izrabiti vojne razmere v to, da bi se za doledno dobo zavrl napredek demokratizma, dosegel nasprotni uspeh. S. L. S. se je hotela enkrat za vselej zavarovati pred podobnimi poskusi in je postavila čisto de-

mokratski statut. Dr. Ivan Tavčar je kot izvoljeni načelnik Jugoslovanske demokratične stranke slovesno obžaloval svoječasni nastop zoper splošno in enako volilno pravico in s tem svojo najhujšo pregreho zoper demokratizem. Krepko vsestransko pointiranje demokratizma je omogočilo mirno in harmonično gradbo narodnega sveta, ki kot politična koncentracija mora služiti v zglede gospodarski koncentraciji.

Demokratični veter, ki je zavel med vojno po kulturnem svetu, je pri nas vtisnil par zunanjih znakov demokratizma našim javnim korporacijam, dal je tudi nov krepek sunek za napredek, ki se je pa že dolgo časa vršil iz lastnih narodnih sil, največji njegov pomen za naše ljudstvo pa obstoji v tem, da je cel svet opozoril na dejstvo, da biva ob Adriji zdrav, demokratičen rod, ki je modernemu demokratičnemu svetu popolnoma homogen. x

IVAN BLAŽEVIĆ:

Na putu k preporodu.

(Poglavje o duhovnom životu.)

Posvemašnji a i najsigurniji preporod naroda počinje vjerskim preporodom, za njim slijedi gospodarsko-socijalni, a cijelo djelo kruni politički preporod. Baza tom velikom pothvatu je vjerska. Ona daje direktivu radu, određuje cilj i reguliše barem negativno sredstva, a pregaocima daje pravu, nesebičnu i djelotvornu ljubav. I naš pokret uzeo je tu zadaću za životni princip, zato valja da prebrodi iste staze, što su ih prebrodili i drugi mali i veliki katolički kulturni narodi sa svojim preporoditeljima.

Ponajprije mora narod biti uvjeren o egzistenciji Božjoj — o egzistenciji jednog osobnoga Boga, koji je pravedan, pa kazni svako zlo a dobro nagrađuje, koji je milosrde i sama ljubav, pa ima smilovanja s bijednim ljudima, pomaže ih i dijeli im obilno svoje naravne i svrhunaravne darove. Konačni cilj pojedinca kao i cijelog naroda nije sjajna materijalna kultura ni izivljavanje, već što savršeniije vršenje volje Božje i spas neumrle duše. Osim toga mora narod poznavati svoju dušu, zla nagnuća, manje ili više duboko ukorijenjene strasti, da iščupa taj otrovni korov. A nasdasve ima mu lebdjeti pred očima svrhunaravni život: da smo u svom bivstvovanju i radu upućeni na pomoć odozgor, i da

tu svezu ima što više prama silama svojim gojiti. Iz tih će pretpostavki slijediti konsekventno pojam o auktoritetu i podložnosti, ljubav prama bližnjemu, obitelji i rodnoj grudi. Rasti će sposobnost i želja za radom, za pregaranjem i žrtvovanjem samoga sebe do zadnje kapi krvi za svoje svete ideale. To hoće kat. pokret da postigne. Uzvišen cilj pa zato zahtjeva neraso rad jednoga staleža — svećeničkoga — ne, uspjeh će biti zagaranovan samo onda, kad se svi javni faktori: nastavnici, lječnici, pravnici, trgovci i drugi prihvate posla, a milost Božja orosi trud njihov. To nam pokazuje historija kat. naroda, koji su bili u gorim socijalnim prilikama nego mi Hrvati (Slovinci, Belgijanci, katolički Njemci).

Klin se klinom izbija, pa zato valja da i naša buduća narodna inteligencija zasue rukave i prihvati se teškog ali plodonosnog posla: gojenja naturjnog života. — Duhovni život je nuždan preduvjet za djelovanje lajika katolika. Ne može nitko da dade ono, što nema, a osobito ondje, gdje je u opreci gruba realnost s idealnošću, egoistički užitak s nesebičnim požrtvovanjem — a to i jest naš život. Bez utjecanja svrhunaravnog života na pojedinca i na narod nema sretnog riješenja preporodnog

problema. Hoće nam se rada u narodu za narod. Prokušani, izvršni narodni vođe vele, da nema napornijeg rada nego je rad za narod. Zar ne će sustati u tom radu onaj, koji nije već u srednješkolskim klupama naučio pregarati, ne klonuti duhom, biti prijazan i strpljiv? Istom onaj, koji se zadovoljuje s malim, koji nije slavičan i zavidan, koji ne teži za blistavim sjajem — taj će kasnije uspješno raditi. Narodni se pregalac ne smije dati zavesti s pravoga puta prevelikim nasladama, pogotovu mekoputnim, griješnima, što pogoduju pokvarenoj naravi, a razum potamnjuju. On mora imati srce čisto kao kristal, toplo kao zdrava krv. Na njemu je, da se katkada odreće i dopuštenih zabava. Njegov patrijotizam i nacionalizam reguliše se i temelji na kat, zasadama, i zato je žilav, jak i plodan. Katolički će inteligenat živjeti punim vjerskim životom, koji će se onda zrcaliti u obitelji, na ulici, u vršenju njegova zvanja. Istom tako će uz dovoljnu još teoretičnu i praktičnu naobrazbu biti karakter, potpuno izgrađena i kristalizovana jedinica, koji živi unutarnjim i izvanjim životom, spreman, da prođe sve faze svoga zvanja — sin, koji će biti sebi i narodu svome na korist. Svaki pojedini inteligenat pozvan je, da održi boj, a polagat će jednom i račun, kako se borio i što je izvojevao. Pitat će ga, je li jakom svojom mišicom plijevio narodnu njivu od drača, je li sadio ljekovito bilje i rodne vočke, gojio ih i zalijevao, ili se možda i sam okužio u bolehljivom svjetskom zraku pa onda i u drugima ubijao istom nabujali život, zaveo stotine i otišao praznih ruku, da bude suđen za vijekove. Vrlo je česta slika u životu: Mladi ljudi, naobraženi i nadareni, puni reformatorskog duha i dalekosežnih osnova, oduševljeni za vjerske i domovinske ideale kreću u boj — u dnevni život. Izdrže borbu za prvih godina, dok traje onaj prvi mladenački žar, ono vruće neprekaljeno, više čuvstveno oduševljenje — no domala zbog pomanjkanja jakih unutarnjih motiva napuste ofenzivu; njihova borba poprimi defenzivni karakter, pa pomalo u neradu i nebrizi zakrčljaju i propadaju za narod i njegove svetinje. Ritjetki su, koji se održe i ustraju.

Cijeli je naime vanjski rad uvjetovan i izljev je nutarnjeg života pojedinca. Što je bujniji nutarnji život, to će biti i vanjski rad, ako i ne opsežniji, a ono sigurno dublji. Hoćemo li da ocijenimo nečije javno djelovanje, valja da promatramo i njegovo nutarnje raspoloženje — život duševni.

Stoje li velika vanjska djela bez jednako velikog nutarnjeg života, ta ona djela nijesu velika eminentno njegovom zaslugom, nego su produkt i drugih važnih većinom vanjskih faktora. Povijest nam prstom upire na mnoge tobožnje velikane. U nas ne smije biti polutanstva, jer je to loša grada. »Stoga se i priprava za kršćanski rad na polju javnoga života sastoji poglavito u tom, da se mladi čovjek sve više utvrđuje u kršćanskom mišljenju i življenju, sve dok ne postane štono riječ: »cijeli čovjek« t. j. čelik-značaj. Svako polutanstvo — bilo u načelu, bilo u životu — cjepka čovjeka: polutan će lutati između istine i neistine, između Boga i svijeta, kršćanstva i liberalizma, te će već radi toga biti nesposoban za svaku radikalnu preporodnu akciju.« (Mahnić: U uvodu »Excelsioru.«)

* * *

Naš se pokret drži ovoga principa: da nam ne treba prevrtljivih masa nego ljudi, koji su na svom mjestu. Zato se i počelo s temeljnom naobrazbom u pojedinim strukama. Đaci, što stupiše u naše kolo, oduševljeno se baciše na pojedine grane narodnoga života da ga proučavaju i da se pripravljaју za nastup u javni život.

Literatura bila je najmilije čedo mnogima od njih pa na gdjekoje talente s ponosom gledamo i radujemo se budućoj katoličkoj knjizi. Kod narodno-obrambenoga rada dadoše si ruke narodno-obrambena sekcija, socialna sekcija sa svojom bogatom riznicom i apstinentska sekcija, pa se nadamo, da će nam jednom sinuti bolji dani. Pokrajinski i opći sastanci, razni tečajevi, putovanje pojedinim zemljama raširili su vidokrug, dopisivanje među pojedincima i cijelim skupinama vezalo nas je u sve čvršći vez.

Uz ostale sekcije nalazila se u našim redovima i euharistična sekcija. Ona je imala da pokaže, da se među nama goji i vjerski duhovni život. Vrlo utješna pojava. »Samo je opasnost blizu, da se naš cijeli vjerski život ne stegne na određeni broj sv. pričesti, bez razumijevanja zamašitosti, bez oduševljenja i volje. Ne, moramo ići dalje i tražiti — charismata meliora: ne prestanu svezu s Bogom. A vez, što će nas međusobno spajati, jest svrhunaravna ljubav — caritas — najveća među krepostima i vrhunac kršćanske savršenosti. To je cilj, i u tom se sastoji i svršuje duhovni život. U savršenoj nadnaravnoj ljubavi ima neizmjerni broj stepena, od prvog, da se klonimo svakog smrtnog grijeha, koji je

conditio sine qua non vječnog spasa, pa sve do zadnjeg stepena: posvemašnje zatajivanje samoga sebe iz ljubavi prama Bogu. Nije mi svrha, da ovdje razlažem na široko o biti duh. života — o tom ima izvrsnih, neiscrpivih djela iz pera sv. muževa — htio bih samo svratiti pozornost mlade kat. inteligencije na nekoje staze, što vode i djelomično sačinjavaju duh. život — do raznih pobožnosti u širem smislu riječi. Marljivim ćemo i ustrajnim vježbanjem postignuti vrlo razgranjen i plodan duh. život, koji će oplemenjivati i posvećivati naš staleški i izvanstaleški rad, da, oni će se među sobom popunjavati i uzajamno rasti.

Stupit ćemo k izvoru. Uprijet ćemo pogled na Krista u presv. Euharistiji. Poći ćemo s Njim, a što budemo bliže kod Njega, to ćemo se sve više uduševljavati za njegovu službu i za njegov program. Zaista euharistična je gozba divan i nepresušan vratak cijelog vjerskog života. Krist je početnik i djelatelj svih milosti, naš ideal u svemu. U Njega je jakost i krotkost, veličanstvo i poniznost bez sjaja, milosrđe i ljubav prama svima, koji trpe i žedaju pravde. On je pravo svjetlo, put, istina i život. Mi svega toga trebamo i u svjetlim i u tumurnim danima života. Čestim i valjanim primanjem Njegova presv. Tijela usisat ćemo Njegove ideje i načela, preobražavat će nam se srce i dat će nam snage za daljni rad. Potrebni su nam ljudi, koji teže za savršenstvom u svom staležu — sv. pričest stvara take katoličke velikane. Ona je centar privatnog i javnog života kod takovih ljudi, a mora biti i naš. Do njega nas vodi pobožnost k neokaljanom Djevici Majci Božjoj, koja se najviše popela od svih stvorova k našem Idealu. Ona Mu je majka i zato je najmoćnija kod Njega. Upravo mladost treba nježne duševne njege, mnogo melema i ljubavi. Vlastito nam iskustvo svjedoči, da je Ona uščuvala čisto i poletno srce, utišala uzburkana čuvstva u mladim grudima, a mnoge izbavila i s ruba duševne propasti. Vrlo uspješno sredstvo za pravo štovanje Gospe jesu Marijine kongregacije. Njihovo je načelo: per Mariam ad Jesum, a pokazuju i put, kako ćemo što lakše i sigurnije oživotvoriti taj program.

Ako tko hoće, da dobije općeniti pogled u vjerski život, u savršeni život lajka, neka pribavi priručnu knjižicu o Trećem Redu i prouči njegova pravila pa ih aplicira na današnje društvene prilike. Istina lijek je to vrlo energičan, na prvi mah i ne

shvaćaš njegovu važnost, što više na prvi pogled može biti oduran, smiješan, ali čim se upotrijebi, rapidno brzo djeluje. *Experientia docet*. U pravilu Trećeg Reda nalaze se kao usredotočene sve staze, što vode k savršenstvu, jer je sv. Franjo bio dubok socijolog, dijagnostik i liječnik.

Uz temeljito znanstveno poznavanje kat. dogmi traži se od inteligentna katolika, da je iz tih istina izveo praktična načela, isporodio ih sa svojim životom i onda povukao nužnu konzekvenciju, a to biva: razmatranjem. Poznam obične nenaobražene ljude, gdje dnevno razmatraju barem četvrt sata. U početku je ta duhovna vježba malko opora, ali ako se uzme stalni svećenik kao duhovni vođa, ako se popitaju za savjet knjige iskusnih asketskih auktora, te se uz energičnu volju složi i ljubav, uspjeh je zajamčen. To je jedno od najmoćnijih sredstava, da se postigne solidan nutarnji život. Sveti oci, mnogi sveti naučenjaci, katolici lajci preporučuju ga svim staležima bez razlike. Razmatranjem se usiše mišljenje Kristovo, njegova načela usijeku se duboko i istiskavaju malo pomalo nazore svjetske, prosvjetljuju i požimaju vanjsko djelovanje. Ta usisana načela posvećuju život u svakom smjeru, ovladaju nutrinu i vanjštinu čovjeka i realizuju onu sv. Pavla: *Iustus meus ex fide vivit*. (Rim. 1. 17.)

Gajenje duhovnog štiva veoma jako čisti i proširuje duhovni vidokrug. Kao vrlo dobar surogat oplemenjuje srce, a razumu daje mnogo materijala, pa je jak ustuk onoj dnevno importiranoj i često vrlo prozaičnoj robi kod izvršivanja dužnosti u zvanju. Neki priznati asketski pisac isporučuje duhovno štivo s obilno prostrtim stolom, koji daje svima život, snagu i moć. Jelom s tvoega stola naprosto promjenjuju svjetski ljudi svoju narav i teže za duhovnim životom. Imamo i mi nešto asketske literature u hrv. jeziku, izdane od bogoslovskih zborova i dr. Jak oslon imamo tu u francuskoj, talijanskoj i njemačkoj literaturi, a izdašni su izvori spisi kršćanskih pisaca već od III. stoljeća dalje. Nad svim se uzdiže sv. Pismo staroga i novoga zavjeta, bogata riznica za sve, a pogotovu za nenaobražene slojeve. Sva četiri sv. Evandelisti crtajući nam kratkim, ali jasnim potezima osobu Spasiteljevu osobito ističu jednu značajnu crtu u Njegovu karakteru: bio je muž molitve. Kad bi tisuće i tisuće bolesnika liječio polagajući ruke na njih do u kasnu večer, kad bi se izmorio hodajući cijeli dan na apoštolskom putu-

vanju, kad bi zvijezde već davno treperile, On bi se udaljio od svojih, uspeo na brežuljak i u tišini molio duго, duго, cijelu noć, da Svevišnji blagoslovi Njegov trud i posao. I mi oremo, rekao je pjesnik, tvrdu prokletu zemlju i sijemo sjeme zdravo i jako, da donese stotruk plod. Badava sav napor, ako Svemogući ne pošalje rosu nebesku, da orosi naše uzorane njive — neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat — Deus. (I. Kor. 3. 7.) To postizajemo čestom molitvom. Računati moramo na nadnaravnu pomoć, za njom vapiti, inače nikad ni koraka naprijed. Sveta misa, Gospina krunica, pobožnosti prama pojedinim svecima to su poluge, kojima možemo pokrenuti i samo nebo. Ne možemo svi izravno djelovati u kat. pokretu, niti možemo potpomaгati materijalno jedan drugoga, ali jedno možemo: moliti Veličanstvo Božje, da iz-

lije svoj blagoslov na našu osobu, na naš rad i rad naših sumišljenika. Time postajemo suradnici na djelu Otkupljenja kod samih sebe i kod drugih.

* * *

Hrvatski je katolički pokret u ovih 10 godina svoга opstanka rapidno napredovao u svakom području. Utješna činjenica. Za vrijeme je rata nastala mala stanica, prouzrokovana naglim porastom i vanjskim prilikama. Vrijeme je to nada sve kritično i zamašno: ideje i načela, nazori lanovi, što ih sad usišemo i smislimo, bit će od odsudnoga utjecaja na daljni razvitak cijelog pokreta, osobito među đaštvom. Vraćajmo se vazda k obraževanju pojedinca! A k potpunoj izobrazbi naobražena katolika lajika spada u prvom redu gojenje duhovnog života.

V. M.:

Za naš tehnični naraščaj.

Čas hiti in nam nalaga vedno novih nalog. Komaj je za silo ustrezno eni želji, že nastopa druga doba ter zahteva čisto nekaj novega. Za dobo prvega prebujenja ter kulturnega preporoda je nastopil za slovenski narod čas, ustanoviti si lastno hišo z gospodarskimi poslopji. Delo je prišlo nenadoma, za gotove panoge skoro malo prehitro. A kaj hočemo drugega, ko združiti vse sile in se oprijeti dela za izvršitev te gigantske naloge. Tu mislim predvsem na ustanovitev jugoslovanske industrije. Skoro iz nič, v kratki dobi, ki nam bo na razpolago, ustvariti toliko podlage za samostojno industrijo, da bode prišla naša politična zrelost do popolne veljave, je mogoče le na ta način, da se pritegnejo k delu vse slovenske moči, ki so na tem polju izvežbane. Vsako večje podjetje potrebuje nekaj mislecev, voditeljev in množino podrobnih, specialnih delavcev, ki izvršujejo posamezne niti velikopoteznega načrta. Vsako mesto je važno in zahteva celega moža, pa najsibo inženir, delovodja ali priprost delavec.

Kakor hitro bode pričel jugoslovanski kapital v večjem obsegu po centralno začrtanem sistemu ustanavljati podjetja najrazličnejših branž, bomo stali pred dejstvom, da bode več ponudb kakor prosilcev; seveda v slučaju, če bomo zahtevali jugoslovanskih rojakov. Takoj lahko uvi-

dimo, kaj nam je storiti, da nas čas potrebe ne prehititi in ne najde nepripravljenih. Za industrijsko delavstvo, to so pred vsem težaki in pomagači, imamo dovolj izurjenih ljudi v vseh različnih tvornicah, za kar so prav pridno skrbela nemška podjetja na naši grudi, zasledujoč cilj, izžetiti v lasten dobrobit ljudsko energijo, kolikor mogoče. Takoj pri naslednji stopnji industrijskega delavstva, pri strokovno naobraženih močeh nam preti že slabše. Pomanjkanje domačih manjših in srednjih podjetij, kjer bi lahko naš ukaželjni mladenič dobil prvo strokovno podlago v zaželenem obrtu, je združeno z nezadostnim in nepravilnim šolanjem vajencev po obrtno nadaljevalnih šolah vplivalo naravnost katastrofalno na naš obrtniški naraščaj, iz katerega se rekrutirajo boljše kvalificirani industrijski delavci. Ko pa pridemo na stopnjo tovarniških mojstrov, iščemo zastopnj naših rodnih bratov tu zastopanih. Tu je zgolj Nemeц in le v zadnjem desetletju so se tudi Čehi že tako daleč povzpeli, da so častno zastopani na tem polju. Da je mesto tovarniškega mojstra važno za podjetje, tega mi ni še potreba dokazovati, ko lahko rečemo, da je mojster duša delavnice ali dotičnega oddelka, v katerem je specialist, na znotraj, akademični inženir pa pred vsem duša podjetja na zunaj. Mojster mora biti strokovnjak

v svoji specialni stroki, biti pa mora tudi oče vsem, ki so mu podrejeni, ako hoče doseči pri njih maksimum dela v gotovem času, a da pri tem ne nastopa brutalno ter delavstva ne izsesava. Centrum podjetja diha skozi organizacijska pljuča posameznih strokovnih mojstrov, ki so v tvornici porazdeljeni po specialnih oddelkih. Mojster odkazuje podrobno delo posameznikom, on občuje z delavcem, mu razlaga in pomaga pri zastavitvi dela, mu določa tedenski zaslužek in sploh vse, karkoli želi in rabi delavec. Nesrečna razdelitev takega podrobnega dela ima lahko velike posledice, bodisi v tehničnem, finančnem ali socialnem oziru.

Za danes se nameravam pomuditi samo pri zadnji točki. Z ustanovitvijo samostojne industrije bomo paralelno vzgajali novo ljudsko plast — delavsko maso in njeno inteligenco. Sedaj je še čas misliti, kako pričeti z delom, da versko-nravno otmemo naše ljudstvo pred strupom, ki nam preti s prihodom industrije v naše kraje. Gorje tistemu narodu, ki človeštvo uklene v mehanični sistem brez vsake duše in nramnega življenja. Mase se odtujijo vsem drugim idealom in služijo edino le pohlepu po najvišji dosegljivi kvoti tedenskega zaslužka, katerega na predvečer sedmega dne ali naslednji dan brezmiselno

vržejo kapitalu zopet v žrelo nazaj, zasledujoč edino le cilj uživanja. Da se tako zlo, iz katerega rastejo vse mogoče socialne hibe (razširjanje spolnih bolezni, mladi starci, občinski reveži, tatinske družbe itd.) že v kali zatre, je čas sedaj, ko se strokovni naraščaj, naši bodoči mojstri in boljši delavci, šele vzgajajo. V rani mladosti je potreba mladeničem po dobro zamišljenem načrtu usaditi temeljne nauke o socialnem vprašanju in jim po dobri organizaciji pokazati pravo pot v bodočnost v dosego svojega cilja kot strokovnjak in človek. Ako hočemo tem potom doseči prave uspehe, je potrebno, da se dijaki, ki bi se sicer po prezgodnjem izstopu iz nižješrednješolskih ali meščanskih razredov udingjali uradnemu šimelnu kot pisarji ali drugi zapostavljeni, posvetijo praktičnemu poklicu in po dokončanih študijah na obrtni šoli preidejo v vrste tovarniških mojstrov. Le takrat, ko bomo v obrtniški naraščaj zanesli kali humanistične predizobrazbe, je dan predpogoj, naš bodoči industrijski naraščaj vzgajati v takem duhu, ki nam bo porok, da jugoslovanskim tehnikom egoistično izsesavanje svojega bližnjega ne bo temeljni nauk.

Naj naša srednješolska mladina in naša organizacija mislijo tudi na to. V. M.

NEDIN STERAD:

Amulet.

Moja vera je globoka
kakor morja tajno dno,
kakor v z d u h kadila
dviga v sinje se nebo —
nič ne dvomi,
ne vprašuje —
moja duša Ti veruje,
Irma moja!

Kakor jelen po studencu
čiste vode — hrepenela
je po Tebi duša moja.
In na srcu Tvojem
kakor orel po višavah
je pod zvezde skoprnela —
kjer vesoljstva večna sila
se v neskončnost je združila ...

Tam ljubezen se vrnila,
z dušo mojo se spojila,
da Te ljubi in veruje
kakor orel nad prepadam
duša moja — pred nevero
zvesto čuje ...

Irma moja, Irma moja,
mojih rož skrivnostni cvet,
dala si mi vero v Tebe —
moj edini amulet!

NEDIN STERAD:

Ti.

Odkar sem gledal Ti v oči,
ni v srcu mojem več miru
in slednja misel — vse moči
zdaj v srcu mojem si le Ti!

In duša moja — Tvoja vsa
kot bilka nežna sred polja
ob mislih na Te trepetaj —
kraljica mojega srca ...

Želja.

Sladke sanje — mir poeta,
tiho noč — neskončen dan —
naj življenje mi razpleta
čez trpljenja širno plan ...

Listek

Za jednim umetnikom večnog pera.

(† Narcis Jenko.)

Leto nam ga pokopa, tek što ga počemo upoznavati u prvom velikom delu njegovu. Suncem isprženi prah zasu mu grobni hum, pre nego smo poznali, što nam je bio. Prvi romancier mladih hrvatskih katoličkih redova pođe tragom onih, u koje smo polagali najviše nade, ali koji nas moradoše ostaviti, a da ispunjenje svojih nada i ne dočekasmo. I biva, te nam se čini, da smo još sitni, da nam je unutarnja energija naših redova još preslaba, da izdrži onu visinu, što je genij hoće da dosegne: gradnja popušta, a on se s one visine stro-pošta ... Opet smo na jednom sizifovskom početku ...

O Narcisu Jenku (fra Eugenu Matiću) iznesen je u hrvatsko-slovenskom almanaku »Lući« sud u članku o hrv. kat. književnosti, a nostajećemo, da se o njegovu umetničkom radu iznese celokupna slika, kad mu do kraja izide roman »Spiritus procellarum« u ovogodišnjoj Hrv. Prosvjeti i kad izide zbirka njegovih feuilletona, što ih obećaje izdati sarajevska Hrvatska knjižara. Zasad posvetismo tek ovo malo spomen-redaka seni neprežaljenog našeg umetnika.

J. A.

»Studentská Hlídka«, ročník VIII.

Od osnutka praškog katoličkog akademskog društva »Česká Liga Akademická« (g. 1906.) i glasila mu »Studentská Hlídka« (g. 1909.) pratimo s mnogo simpatija katoličko gibanje u češkom daštvu dolazeći s njim nejedamput u užu doticaj pre-

ko naših akademika, koji su študirali u Pragu. U najnovije vreme postaje u znaku općeg narodnog dizanja, što nas dovodi do saveza češkog i jugoslavenskog (a i poljskog) naroda, i saobraćaj između hrvatskog, odn. jugoslovanskog i češkog kat. daštva sve uži, pa je vredno, da pratimo njihov život i rad većma nego dosad, pa da s njime upoznamo naše daštvo, koje bi odatle moglo imati obilno pobude i koristi. Toj je nameni posvećeno i ovo nekoliko redaka osvita na prošlo godišće (1917./18.) češkog kat. dačkog glasila.

Za vreme je rata izlaženje »Stud. Hlídky« zapelo. Prve je ratne godine doduše još izišlo šest brojeva, ali dalje više nije išlo. Druge je ratne godine izišao mali letopis Lige k njezinoj desetoj godišnjici,¹ mala ukusna knjižica, koja jedina ispunja razmak od tri godine, dok opet nije »Stud. Hlídka« uskrsla. Sad je eto pred nama u njezinu osmom godištu, stegnuta doduše na 4 broja i u celoti neko 120 stranica, ali zato formalno reformirana i sadržajno doterana. Osvrnućemo se samo na glavnije članke njezina sadržaja.

Prvo mesto zauzima svojom lepotom i općom vrednošću misli članak »Práce« (»Rad«), što ga je napisao dr. Fr. X. Novák, poznati pisac krasnih knjiga »Svećenički problemi«, »Pogledi u svećenički i bogoslovski život«,² »U maju života«,³ i mn. dr. Odlike piševe pera i duha odaje i ovaj

¹ Vidi prikaz u »Lući« 1916./17., I., str. 167.

² Izdao u hrv. prevodu Zbor duhovne mladeži zagrebačke.

³ Sprema se hrvatsko izdanje za daštvo.

lepi članak, te ga upravo s duševnom nasladom čitaš. Glavnom mu je misli vodilicom komparacija rada i ljubavi. Rad ima dva lica: s jedne strane usređuje, s druge strane traži muku i napor, prvo je ostatak sreće, što ju je čovek u radu uživao još u raju zemaljskom, a drugo je kazna za Adamov greh. Glavno svojstvo muža je rad, a glavno svojstvo žene ljubav, pa kao što je izvor ljubavi u spolnom nagonu, tako je izvor rada u nagonu za samoodržanje. »Ljubav, ona prava i čista, je spolni nagon, posvećen žrtvom. Rad, onaj ljudski i viši, je nagon za samoodržanje, prožet osobnošću.« (Str. 75.) Životno je pristanište žene, određene za ljubav, u obitelji, a muža, određenog za rad, u zvanju, pa kao što devojka samo jedamput bira u ljubavi, tako i muž samo jedamput bira zvanje. Otuda važnost tog izbora za celi život. U prvotnom svom obliku dotiče se rad izravnog pojedinca, a ljubav društva, no kultura daje radu sve većma socijalni karakter, a ljubavi osobni. Tu se zato već i drmaju stupovi društva. Krasnom logikom dolazi pisac osvojivši čitaoca do završetka: »Na početku ljubavi stoji rad. A na koncu rada stoji ljubav... Zato je lenost negacija svake ljubavi a tim i početak svih greha, kako uči sv. pismo.« (Str. 103.) Tim sam izvadio samo nekoliko misli iz celoga članka, a da ga nisam mogao ni u suštini iscrpiti. U celoti se pokazuje tek ona krasna i bogata misaona poezija — da je tako nazovem —, kojom se članak odlikuje te je zaslužio, da uz knjižicu »U maju života« ugleda svetlo i u našem prevodu. Baš zato sam mu i ovde posvetio nešto više pažnje. Nemanje lep je i članak »Nekoliko misli o ispovedi« od istoga pisca, gde nas u protestantskom osvetljenju vodi k ovoj divnoj božanskoj instituciji, da onamo ne nosimo samo grehe, nego i svu dušu, što žalibože obično ne biva.

Zanimivošću se ističu odmah iza radova dra F. X. Nováka članci o slovačkim prilikama, što ih iznosi u svakom broju ugarski Slovak krijući se pod pseudonimom Ypsilon. Iznosi krutu zbilju slovačkih narodnih i kulturnih prilika pod

mađzarskim jarmom, pa budi u nama jako uverenje, da ovaka tiranija, pod kojom Slovaci možda od svih ugarskih potlačanih naroda najviše trpe, ipak mora u najskorije vreme biti srušena. Gledaćemo, da se najmarkantnije stvari iz tih zanimivih narodnoobrambenih članaka donesu u »Luči«. Uz te je članke lep niz članaka posvećen specijalno dačkom životu i njegovim problemima. Tako A. Kníže piše o Liginim prilikama (»Naš domov«, »A ješte náš domov«) pa o verskom odgoju u srednjim školama (»Náboženská výchova«), gde se kateheta izopačuje u pukog šablonskog profesora, a nije duhovnim ocem svojih đaka, kako bi trebao da bude. Dalje nedostatke srednjoškolske odgoje iznosi dr. Jos. Novák, koža smo na zadnjem zagrebačkom predstavničkom sastanku upoznali kao gosta i izaslanika češke braće, u člancima »Nové výchové vstříc«, »Disciplina na školách středních«, »K reformě školství«, pa dodaje još vrlo lep članak »K problemu ethiky«. U članku »Časová reforma« zagovara V. Slabý, da se sruše uglavnom dijecezanska semeništa u sadanjem obliku, pa da se svi (a ne samo pojedini) bogoslovi šalju na univerzu na teološki fakultet, a samo jednu godinu, recimo, da študiraju u svojoj dijecezi n. pr. pastorku. S tim bi u savezu bila temeljitija izobrazba, a ta bi reforma izazvala i mnoge druge važne reforme za naučnu teološku izobrazbu i naučni teološki rad. O životu i organizaciji hrv. kat. đakstva izneo je u 1. broju kratki izveštaj Slavko Rozgaj. U ostalim člancima ustaje J. Smrček oštro protiv državnog katolicizma austrijskog, dr. J. Čihák raspravlja o školstvu u novom crkvenom zakoniku, J. K. o demokratizmu i demagogiji, J. D. o konzervatizmu i t. d. Među te je članke amo i tamo upleteno nešto lepe beletristike pesmom i prozom, a svakom je broju dodan niz iscrpivih bilježaka iz društvenog, publicističkog, dačkog i narodnog života.

Dao Bog, da ovo češko kat. dačko glasilo i dalje procvate što lepšim uspesima i što sjajnijim plodovima!

J. A.

